

בתשובה להגאל מהיצר הרע, 'מכסף מקנתו'
לפנות עצמו מקניני עולם הזה לחורה ותפלה,
'ואם מעט נשאר בשנים', שכבר בא צימים,
'וחשב לו' יתחשב ויפשפש במעשיו, 'כפי שניו'
ישיב' וימהר בתשובה את גאולתו מהיצר:
או יאמר אם עוד רבות בשנים וגו'. היינו
אריכות הגלות הזה, לפיהן ישיב גאולתו

ותרגם אונקלוס לפומהן, פירשו מלשון 'פה',
ר"ל עת ישיב גאולתו בעקבותא דמשיחא,
פרנסה על כל פנים, לא בדוחק ועוני חס'
ושלום, גם לפיהן לשון נקיזה כידוע, והיינו
בעקבותא דמשיחא מציטין בשמים בקטנות
הדעת של ישראל שחש כוחן כנקבה ולפיהן
ישיב גאולתו:

פרשת בחקותי

אם בחקותי תלכו (כו, ג). יש לומר על פי
שאמר רבי יוחנן בן זכאי (ברכות כח,
ב) יש לפני שתי דרכים וכו' ואני יודע
באיזה דרך מוליכין אותי, עי"ש, ועל פי
מעשה ברבי אבהו (תנחומא בראשית, א)
שהראו לו שלש עשרה נהרי אפרסמון אמר
כל אילן דאבהו ואני אמרתי לריק יגעתי
(ישעיה מט, ד), עי"ש, ועל דרך (סוכה מה,
ב) ראיתי בני עליה והמה מועטים פי'
שממעטים עצמם, וכנודע כל מה שהולך
וגדול בעצדות יותר קטן הוא צעני עצמו,
כי אתם המעט (דברים י, י) שממעטין עצמיהם
(חולין פט, א).

הרי כל דרך עובדי ה' שעד יום האחרון
הם מסופקים אם הלכו בחקות ה', כי תכלית
הידיעה שלא נדע (בחינת עולם יג, מה), וכן יעקב
אבינו היה ירא שמה יגרום החטא (ברכות ד,
א), זהו אם בחקותי תלכו, 'אם' לשון ספק

שאחר כל העצדות אינו יודע באיזה דרך
מוליכין אותו כמסופק אם עשה מאומה, בזה
הדרך 'בחקותי תלכו', ודי למצין:

או יאמר אם בחקותי תלכו וגו'. התורה
נקראת 'חק', וכן הפרנסה 'חק' היא
לישנא דמזוני (צילה טז, א), והנה יפה תלמוד
תורה עם דרך ארץ (אבות פ"ב מ"ב), זהו אם
בחקותי תלכו וגו' בקציעת עתים לתורה
ותפלה מתוך משא ומתן, ונתתי גשמיכם
פרנסה הגשמיות, 'צעמס', בזכות העתים
שאתה פונה לתורה ותפלה, וגם אז צעמס
בשעת העתים שאתה לומד בתורה, לא כמו
שבעל הבית סובר שמפסיד פרנסתו על ידי
העתים ההם. וזה שפירש רש"י יכול זה קיום
המצות וכו', הא מה אני מקיים אם בחקותי
תלכו שיהיו עמלים בתורה, ר"ל שיהיו עמלים
בפרנסה ציגיע כפיך על פי התורה, תורה עם
דרך ארץ.

וזהו הסמיכות, סיום הפרשה שלמעלה הוא (פס' ז) ומקדשי תיראו מלשון ראייה, שתתראו צבית הכנסת שהיא מקדש מעט (מגילה כט, א), והנה היושב בטל אין רבותא שהוא מתראה צבית הכנסת כי יש לו פנאי, אבל העיקר וציותר נריך לזרז במקום שיש בו טרדות הפרנסה, זהו 'אם בחקותי תלכו' ר"ל מתוך טרדות המזונות תלכו לצית הכנסת לתורה ותפלה, 'ונתתי גשמיכם בעתם' ר"ל בעתם של הליכותיו לתורה ותפלה ולא יפסיד, כמו צראיות פנים לרגל שהצטיית הקצ"ה (שמות לד, כד) ולא יחמוד איש את ארנך בעלותך לראות, כן הצטחה זו יש בכל יום ובכל איש בהליכתו ועליותיו לצית הכנסת לתורה ותפלה שעכשיו צגלות הוא צחינת עליה לרגל.

וזה פירוש המדרש (ויק"ר לה, א) אם בחקותי תלכו הדא הוא דכתיב (מלכים קט, נט) חשבתי דרכי ואשיצה רגלי אל עדותיך לצית הכנסת ולצית המדרש, שלכאורה אין שייכות זה לכאן. ולפי האמור ניחא. וזהו גם כן המדרש תנחומא (בחוקותי, ג) אם בחקותי תלכו זהו שאמר הכתוב (משלי א, כ) חכמות בחון תרונה וברחובות תתן קולה, פירוש 'חכמות בחון תרונה' היינו עסק חכמת התורה מתוך טרדות עסק המשא ומתן שבחון ובשווקים, אזי 'ברחובות' כלומר מתוך הרחבה 'תתן קולה' על דרך שאמרו (אבות פ"ד מ"ט) סופו לקיימה מעושר.

ויש להוסיף עוד, כי אם אין קמח אין תורה ואם אין תורה אין קמח (אבות פ"ג מ"ז), והי קודם, הנה דרך המון עם בכל

יום קמח קודם שאם אין קמח אין תורה, ולאחר שכבר עמל ויגע צמשא ומתן והוא עיף, הולך לצאת ידי תורה ותפלה גם כן, כמו שנאמר אלל עשו (צראשית כה, כט) ויצוא עשו מן השדה והוא עיף, שגם עשו למד תורה אצא האריך מעשרין וכו' (רש"י שם, כ), אלל לאחר שעמל ועיף צסדה, מה שאין כן דרך עוצדי ה' בהיפוך, בכל יום התורה קודם שאם אין תורה אין קמח, ולאחר שכבר עמל ויגע בתורה הולך לצאת ידי משא ומתן גם כן ופונה למסחרו, עיין בכללים (אבות ד עמ' שי) המאמר (רש"י במדבר יג, יז) דרך התגרין וכו'.

והנה 'חק' לישנא דמזונא כנ"ל, וכשמתנהג צפרנסה על פי התורה נקרא 'חקותי' - פרנסה דקדושה, וזהו שנאמר אם בחקותי תלכו ופירש רש"י שתינו עמלים בתורה, ר"ל אחר שעמל ויגע בתורה אזי בחקותי תלכו לעסק הפרנסה, וזאת נקרא 'חקותי' פרנסה שלי דקדושה, וגם זה הוא פרנסה שלי כי ישראל מפרנסין לאציהם שבשמים (וזה"ק ויקרא ז, ז) את קרבני לחמי (במדבר כח, ז) כידוע, ובכן אף שהזמן צוגד צו, ונתתי גשמיכם בעתם צזמן של התורה ומצות, היינו כמו התורה ומצות למעלה מן הזמן כך גשמיכם הוא הפרנסה משנה עתים ומחליף את הזמנים ונושע צפרנסה חון לדרך הטבע למעלה מן הזמן. והנה הכל תלוי בתשובה (וזה"ק רע"מ נשא קכב, א) זהו שיש לרמוז עוד ונתתי גשמיכם בעתם ומהו העתים של ישראל תשובה, אין ועתה אלל תשובה (צ"ר כה, ו):

העמוד השני

שם) היינו שלא תדאג דאגת מחר אלא כל מה שתצוה עליך קבל בתמימות.

וזו פירוש הכתוב (תהלים קיט, ג) אף לא פעלו עולה בדרכיו הלכו, לפי שנאמר (תהלים קיט, א) אשרי תמימי דרך ההולכים בתורת ה' וגו', הם העוסקים בתורת ה' והוגים בה יומם ולילה כמוכן, בא הכתוב זה ואומר על המון העם המוטרדים במשא ומתן, אם אף לא פעלו עולה' כמשמעו שעוסקים באמונה, גם לא פעלו עולה' שאינם הולכים בעוולות על מדותיו יתברך שמו, עיין בדברינו לעיל סוף פרשת קדושים (עמ' קעב) על הכתוב (יט, טו) לא תעשו עול, ואומרים כל מה דעציד רחמנא לטב עציד, אף הם 'דדרכיו הלכו'.

והנה 'חק' לישנא דמוזני ופרנסה, זהו אם בחקותי תלכו, היינו צעק הפרנסה 'תלכו' דדרכי החוקה כנ"ל, הרי זה פרנסה דקדושה 'בחקותי' מוזנות של, וזהו ונתתי גשמיכם בעתם, מה המה העמים של ישראל, הוא שכתוב (ישעיה לג, ו) והיה אמונת עמך וגו' עיין שם דרש"י, אמונה זאת היא העמים של ישראל, לא כמו ששגור צפי הצריות עמים טובות עמים לא טובות, כי העמים

או יאמר אם בחקותי תלכו וגו' ונתתי גשמיכם בעתם וגו'. הנה חוקה היא שאין לה טעם, גם גזירה היא מלפני ואין לך רשות להרהר אחריה, וגם נאמר עליה (קהלת ו, כג) אמרתי אחרונה והיא רחוקה ממני (כדאיחא צפרשת חקת במדרש רבה יט, ג וצרש"י יט, ב).

והנה כמו כן 'חק' לישנא דמוזני (צ"ה טו, א) יש בה כל הדברים האלה, שאין בודקין למוזנות (צבא צהרא ט, א) וכחוקה בלי שום טעם, גם לאמור כל מה דעציד רחמנא לטב עציד ואין לך רשות להרהר אחר מדותיו של מקום.

וגם על פי שאמר אאמו"ר זלוק"ל הרעומי את מעשי 'וקפחתי' את פרנסתי (קידושין פב, ב) אותיות 'פקח', היינו צפרנסה כל יותר שמשכיל בה בחכמה ופקחות היא רחוקה וקשה להשיגה, ויתכן לומר על זה הכתוב 'אמרתי אחרונה' צחוק הפרנסה 'והיא רחוקה ממני', כי אין דבר טוב לפרנסה כמו אמונה, עלתו אמונה (פיוט 'אמה הוא חלקינו' לימים נוראים), ובחינת תמים תהיה התהלך עמו בתמימות ואל מחקור אחר העמידות (דברים יח, יג וצרש"י

~ הגהות ~

עמו משה בהיפוך בכח האמונה, זהו שנאמר ויהי ידיו אמונה, וכמאמר חז"ל (ר"ה כט, א) וכי ידיו של משה עושות מלחמה וכו', אלא לומר לך כל זמן שהיו ישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים היו מתגברים וכו' עי"ש. והנה העתים תלויים באמונה, שעל ידי זה משנה עתים כמבואר בפנים וכמו שנאמר (תהלים לא, טז) בידך עתותי, לכך בכח זה העמיד להם משה את החמה וערבב את השעות.

א. וכוזה יבואר הכתוב (שמות יז, יב) ויהי ידיו אמונה, ופירש רש"י שהיו עמלקים מחשבין שעות באיזו שעה הם נוצחים, והעמיד להם משה את החמה וערבב את השעות, עי"ש, ויש להבין מהו הלשון 'ידיו אמונה' הוי ליה למימר פרושות השמים, עיין רש"י.

אלא עמלק היה קלקול האמונה ותולה הכל בעת אם הוא טוב או לא, ומרומז 'עמלק' במילואו 'עיין מ"ם למ"ד קו"ף' גימטריא 'עת', לכך נלחם

וזהו צעל הטורים א'ס צ'חקותי ת'לכו
ראשי חיצות 'אצת' שחלכו צדרכי אצות ועשיתם
'אחס' אותיות 'אמת', עי"ש, והענין שחלכו
צדרכי אצות כמו שאמרו ז"ל (תנ"ך) א רצה פרק
כה) חייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשה
אצותי, ולכאורה הרי הוא מן הנמנע, על זה
הוא שאמר 'ועשיתם אחס' אותיות אמת, איך
שהוא על כל פנים לידע צעלמו האמת, הרי זה
צדרכי אצות, אצרהס ואנכי עפר (צראשית ית,
כו), יעקב קטנתי (צראשית לב, יא).

והנה אס צחקותי תלכו ואח מלכותי
תשמרו ועשיתם אחס, הרי שלשה, ולעומת זה
סדר הצרכות (פס' ד) ונתתי גשמיכם, ונתנה
הארץ, ועץ השדה, נמלא עץ השדה הוא כנגד
ועשיתם אחס שהוא אותיות אמת כנ"ל, ועל
זה שאמר ועץ השדה יתן פריו, ופירש רש"י
הן אילני סרק וכו', היינו המקיים תורה ומצוות
בעבודת אמת, אף שאין לו שום מצוא על פי

תלויס צאמונה, כשיש צמונה וצטחון צה' הוא
יתצרך משנה עתים ומחליף את הזמנים ונעשה
עתים טובות:

או יאמר אס בחקותי תלכו וגו'. כדרש
רז"ל לשון חקיקה עיין כאן צמדרש (ויק"ר
לה, ד-ו), ור"ל חקיקת החותם, דהנה חותמו של
הקצ"ה אמת (שבת נה, א), פי', איך שיהיה אס
אך יודע צעלמו האמת כמו שהנהו, הרי הוא
הולך מלוכס צחותמו של מלך מלכי המלכים
הקצ"ה, והוא עבד המלך מאנשי חילו של
הקצ"ה, כדוגמת מלכותא דארעא שיש שרים
זה גצוה מזה אצל גם הפחות מאנשי חילו אס
אך הולך צחותס דגל המלך עבד המלך הוא
כידוע, זהו שנאמר 'אס צחקותי' צחקיקת
החותם שלי 'תלכו' כאמור. וזה וא'ת מ'צותי
ת'שמרו ראשי חיצות 'אמת', כלומר יהיה איך
שיהיה אופן השומר המלות, העיקר אס הוא
צאמת כנ"ל.

~ הגהות ~

יודע אס לעת כזאת הגעת למלכות, פי', אס
את תולה בעת ומחשב איזו שעה טובה לבוא
לפני המלך, מי יודע אס בחשבון של דרך
הטבע כזה היית מגעת למלכות, אלא להאמין
שהיתה השגחה פרטית מן השמים, אס כן
העתים בידו של הקב"ה הם, התלויס באמונה,
והוא משנה עתים ומחליף את הזמנים לטובה,
והבן:

ב. פירוש, כי אמרו חז"ל (שבת קיב, ב) אס
הראשונים כמלאכים אנו כבני אדם, ואס
הראשונים כבני אדם אנו כחמורים וכו', וכן
(עירובין נג, א) לבס של ראשונים כפתחו של
אולם ושל אחרונים כפתחו של היכל, ואנו כמלא
נקב מחט סידקית וכו', אס כן בודאי מן הנמנע
להגיע במעשיו למעשה אבות:

וזהו שכתוב אהרן וחור תמכו בידיו, כי את זה
לעומת זה (קהלת ז, יד), ונגד עמלק היו הם העת
דקדושה, וכענין שכתוב (ויקרא טז, ב) ואל יבוא
בכל עת אל הקודש, גם כן ההבחן איזו שעה
הראויה לגשת אל העבודה. וזהו המדרש (ויק"ר
פרשה כא, ג) על הכתוב (שם, ג) בזאת יבוא אהרן
וגו', אס תקום עלי מלחמה של עמלקים בזאת
אני בוטח. ולכך 'אהרן חור' גם כן גימטריא
'עת', ולהתעוררות אמונה על ידי משה בחינת
'בידך עתותי' תמכו אותו גם הם בעת דקדושה
כנ"ל, ועל זה הוא שנתן משה שבח והודיה
שנאמר (שמות יז, טו) 'ויבן משה מזבח' מרומז גם
כן בגימטריא 'עת'.

וזהו גם כן במלחמה נגד נצר זדון מזרע
עמלק, אמר מרדכי לאסתר (אסתר ד, יד) ומי

רלה דברי בחקותי ישראל

דרך הטבע לפרנסה כמו אילני סרק, עם כל זה עמידין לעשות פירות:

או יאמר אם בחקותי תלכו וגו' ועשיתם אותם. כי הנה הנדיקים כשלומדים תורה בקדושה ודורשים איזה פשט בחורה מיד נעשה כן בפועל ממש רואים את הפשט בחוש ובמעשה, על דרך שמלינו צוהר הק' (אמור קו, ז) לגבי רבי שמעון בן יוחי שדרש וירא חלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד (בראשית א, לא) אפילו נחשים וכו', ואפילו אינון דאחחזיין מחבלי עלמא כולהו כתיב והנה טוב מאד, כולהו שמשי עלמא, עד דהוו אזלי חמו חד חויא מדצר קדמייהו וארחיש להו ניסא וניולו על ידו, עי"ש, הרי כשדרש את הפשט, תיכף ומיד נעשה כן בפועל ממש, זהו שנאמר אם בחקותי תלכו וגו' ועשיתם אותם, תעשו בפועל ממש כפי הפשט שתלמדו בחורה, והבן.

וזוהו הפירוש גדול תלמוד שמציא לידי מעשה (צבא קמא יז, א), היינו שנעשה בפועל כפי הפשט שלמד, וכנודע מכמה נדיקים כשהיו נריכים לעזור ולהמשיך ישועה לאדם, אמרו פשט בחורה מאותו ענין וכן נעשה בפועל, עיין דברינו בכללי אורייתא (אות ג עמ' שו) גדול תלמוד וכו' באריכות. וזהו הפירוש

'צרוך אומר ועושה' (צרכה 'צרוך שאמר') שנעשה בפועל ממש כפי שאומר בחורה. וכן זהו הפירוש (נדרים כא, ז) נדיקים אומרים מעט ועושין הרבה, ודי למצין:

אי נמי אם בחקותי תלכו וגו' ועשיתם אותם. יש לרמוז הנה ואנחנו לא נדע מה נעשה (דה"י ז' כ, יב), אך איחא בשם הבע"ש טוב מכח החורה שאדם למד היום, ואחר כך באותו יום מוזמן לו דבר לעשות, ואינו יכול לשית עצות בנפשו אם לעשות או לא, יוכל להבין מכח אותו הענין שלמד איך יעשה, וצלבד שיהיה תמיד דבוק בהשי"ת, עיין שם בספר לקוטים יקרים ([ירושלים תשל"ד] אות יב) וצדברינו לעיל פרשת שמעני (עמ' פח). ועתה זהו שנאמר אם בחקותי תלכו ואת מצותי תשמרו, אזי 'ועשיתם אותם' מדעו איך ומה לעשות, והבן, ועיין פרשת (תשא) [תלוא] (עמ' חלד):

או יאמר אם בחקותי תלכו וגו' ונתתי גשמיכם וגו' (כו, ג-ד). והקושיא ידוע (עי' אור החיים הק' כאן), הלא שכר מצוה צהאי עלמא ליכא (קידושין לט, ז). ויש לומר שכר 'מצוה' דווקא ולא שכר מצוה, היינו כמו מצוה מילה שאמרו ז"ל (נדרים לב, א) גדולה מילה ששקולה כנגד כל המצות וכו', עי"ש ג. זהו

הגהות:

ג. ועל פי זה יתבאר המאמר (מכות כג, ב) רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות וכו', די לומר נתן להם תורה ומצות עיין במהרש"א שם (חידושי אגרות ד"ה ומ"ש). אלא רצה הקב"ה לזכות את ישראל גם בשכר עולם הזה, לפיכך נתן להם מצות שיש להם חשיבות הריבוי, כמו מילה ששקולה כנגד כל המצות, וכן מצות ציצית עיין מנחות (דף

מג, ב ומד, א) מגודל שכרה גם בעולם הזה, וכיוצא בה. ובזה יובן הענין מה שנוסף לפרקי אבות מאמר אחד מלפניו כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא ולאחריו רצה הקב"ה לזכות את ישראל, אלא זה על שכר עולם הבא והחשוב קודם, עיין מדרש שמואל (ריש מסכת אבות), וזה על שכר עולם הזה כאמור:

שנאמר 'אם בחקותי תלכו' היינו מילה - 'וחק
בשאר שם' (שבת קלז, ב), אזי ונתתי גשמיכם
וגו' צוכם זה ראוי כל ישראל לשכר חף
בעולם הזה, כי אפילו הפחות שבאשראל על כל
פנים חק בשאר שם, וזהו שנאמר (פס' ה)
והשיג לכם דיש וגו', 'דיש' הוא השם 'שדי'
הוא נתמלא עם המצות מילה כנודע (ע' מקו"ו
מיקון כז סו, א), והבין:

או יאמר אם בחקותי תלכו. בצעל הטורים
ראשי תיבות 'אבת' ועשייתם 'אתם' אותיות
'אמת', עיין שם לדרכו. ולדרכו 'אבות' לשון
רצון, ור"ל כשיש לאדם רצון של אמת לעבודת
הבורא נושע בגשמי וברוחני, כי כל תפלתו
שהיה עת רצון בשמים כמו שאנו אומרים 'יהי
רצון' בכל דבר, כמו שנאמר (תהלים סט, יד)
ואני תפילתי לך ה' עת רצון, ובעודא דלתתא
על ידי התעוררות הרצון לעבודת ה' אתער
לעילא עת רצון להשפיע כו' (ע' זוה"ק שמיני לת,
ב). זהו שנאמר 'ונתתי גשמיכם' היינו השפעה
בגשמיות וכל טוב, 'והשיג לכם דיש וגו' היינו
ברוחניות 'דיש' הוא השם 'שדי' כנ"ל, רמז
להידוע יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום וכו'
ואלמלא הקב"ה עוזרו וכו' (קידושין ל, ב),
וכנודע (ליקוטי תורה ואמחנך, טעמי המצות ד"ה מצות
מוזה) אותיות 'שדי' במילוי אותיות 'יצר' בסופו
(י"ד שדי ר"ש) ד, ודי למבין:

או יאמר אם בחקותי תלכו. ראשי תיבות
'אבת' כמו שכתב בצעל הטורים, יש לומר
היינו יעקב כולל האבות (זוה"ק מולדות קמד, ב),

זהו ואת מ'ותי ת'שמרו ראשי תיבות 'אמת'
- תתן אמת ליעקב (מיכה ז, כ), זהו שנאמר
'תלכו' בכת האמת כי שקר אין לו רגלים (רש"י
משלי יב, יט; ע' שבת קד, א). אי נמי אם בחקותי
תלכו העיקר שמהיו הולכים ולא עומדים:

אם בחקותי וגו'. במדרש רבה (ויקרא לה, א)
הצרכות מאל"ף ועד תי"ו והקללות
מוי"ו ועד ה"א ולא עוד שהן הפוכות, וזה
בפרשת ראה (דברים יא, כו) אנכי נותן לפניכם
היום ברכה וקללה על וקללה תרגם יונתן
'וחילופה', פי', שנתן אותם להחליפם ולהמיר
אותם רע בטוב להפוך הקללה לברכה:

או יאמר אם בחקותי וגו'. כנודע מספרים
(מולדות יעקב יוסף דבר ד"ה א"י ונבאר ש"ס ד"ב ב)
יפה תורה עם דרך ארץ (אבות פ"ב מ"ב), שגם
העסק דרך ארץ יהיה תורה, וזה שיעדה לנו
התורה אם בחקותי תלכו ואת מצותי תשמרו
ונתתי גשמיכם בעתם, פי', שגם העסק דרך
ארץ יחשב בתוך העתים של בחקותי תלכו וגו'.

אי נמי על דרך הידוע (ע' כללי אוריינתא אות
ש עמ' שנט) שכל מצוה מצוה (אבות פ"ד מ"ב),
היינו השפעת השכר הבא על ידי עשיית המצוה
הוא בעצמו מצוה, עי"ש, ולפי זה השכר ונתתי
גשמיכם הוא בעצמו מצוה, והוא מחובר וחוזר
אל 'מצותי תשמרו', וכך פירשו 'ואת מצותי
תשמרו ועשייתם אותם' וגם למען אוכל
להשפיע לכם שכר טוב ונתתי גשמיכם בעתם
ונתנה הארץ וגו':

~ הגהות ~

ד. עיין בדברי ישראל לעיל פרשת וארא (עמ' שכה) על הכתוב (שמות ו, ג) וארא וגו' באל שדי:

השירים (מחקפו) על הכתוב (שה"ש ג, ח) קול דודי, וצילקוט צא (קט).

זהו (מפלת שמריה) וקיים לנו את הדבר שהצטחחנו על ידי צפניה חוץ כאמור (צפניה ג, כ) בעת ההיא חציה אחתם ובעת קצתי אחתם, וקשה הכפול בעת ובעת. גם 'וצעת קצתי אחתם' אין לו שום פירוש. אלא כנודע (סנהדרין נח, א) זכו אחישנה (ישעיה ס, כז) לא זכו בעתה (שם), זהו שנאמר 'בעת ההיא' הידוע בעתה 'חציה אחתם', היינו לא זכו בעתה, אף על פי כן הקצ"ה הוא כל יכול שיהיה עת דודים וחפץ בגאולתם אינו מציט על חשבונו ואינו מסתכל אם לא זכו וגואלם כנ"ל, זהו שנאמר 'וצעת קצתי אחתם' בעת דודים ורצון לקצץ אחתם שלא בעתה, ויהיה אין שיהיה אחישנה.

וביותר נכון על פי הידוע מזהר הק' (מחומה קנה, ז) האי עת הכי קיימא סלקא או נחתא בגיניהון דישראל, היינו שהשכינה עמהן בצרת גאולתן, וכשהן נגאלין היא נגאלת עמהן, זהו בעת ההיא בעתה כנ"ל, אמנם אחר כל זה אפילו לא זכו חלילה, 'וצעת קצתי אחתם', בשביל השכינה שנקרחת 'עת' שנחתי עמהן בגלות וממילא אף שלא בעתה, וכדאיתא בזוהר הק' (בסוף הפרשה קטו, ז) ואף גם זאת בהיותם בארץ אוציהם לא מאסתם ולא געלתם לבלותם (פס' מד) בגין הכלה שעמהם בגלות, עי"ש.

זהו שנאמר ונחתי גשמיכם בעתם, ר"ל בעתם של ישראל והם למעלה מן הזמן, וזה

ואת מצותי תשמרו (כו, ג). על פי זוהר הק' ויקרא י"ג ע"א, הקילור משם צר נש דקם בפלגות לילה למלעי באורייתא ההיא עילתא היא השכינה קמת קמיה מלכא ואמרת חמי צמאי צרא אחינא לקמך וכו', ואת ומטרוניתא תחברכת כחדא וכו', וזוה פירשתי מאמר חז"ל (ברכות ג, א) משמר שלישי אשה מספרת עם בעלה והתינוק יונק משדי אמו כמזואר ומוצן, וזה 'ואת מצותי תשמרו' מלשון אשמורת הלילה כזוהר הק' הנ"ל, ונחתי גשמיכם בעתם' והתינוק יונק כאמור:

ונחתי גשמיכם בעתם וגו' (כו, ד). וקשה מהו 'בעתם' איזה עתים, הוי ליה למימר 'בעתו' כמו שנאמר (דברים יא, יד) ונחתי מטר ארצכם בעתו.

אלא כי ישראל הם למעלה מן הזמן כמו שנאמר (תהלים לא, טו) צידך עמותי העמים של ישראל הם ציד הקצ"ה, והוא יתצרך משנה עתים ומחליף את הזמנים, כמו בגאולת מלכים כיון שהגיע עת דודים וקול דודי הנה זה צא בחודש זה אתם נגאלים, אמרו לו משה רבינו האריך לנו נגאלים לא כך אמר הקצ"ה ארבע מאות שנים ואין צידינו אלא רד"ו שנים, אמר להם הוואיל והוא חפץ בגאולתכם אינו מציט בחשבונו. עוד שם והאריך לנו נגאלים ואין צידינו מעשים טובים, אמר להם הוואיל והוא חפץ בגאולתכם אינו מציט במעשיכם הרעים וכו'. עיין שם צילקוט שיר

~ הגהות ~

ה. רמז הגאולה אצל גשמים כאמרם ז"ל (תענית ח, ב) גדול יום הגשמים כיום קיבוץ גלויות:

שפירש רש"י בשעה שאין דרך בני אדם ללכת, היינו אף אם לא זכו ואין דרך ללכת מן הגלות, שעדיין לא הגיע הקץ המוגבל, הנה הם למעלה מן הזמן ואינו ממתינ עד בעתה רק בעתם של ישראל, גם בעתם של ישראל והשכינה שעמהם בגלות שהיא נגאלת עמהם כנ"ל.

ובבמו שהוא בגאולה כן הוא צפרנסה י, אף שהעת אינו טובה כגון שאינו שנת משא ומתן, זהו שפירש רש"י בשעה שאין דרך בני אדם ללכת על פי (דברים לג, יח וברש"י) שמח זבולן צלחתך לפרגמטיא עי"ש, ר"ל לפעמים סגורים ועומדים כל הדרכים לפני האדם ונדמה לו שאין עוד שום דרך על פי הטבע ללכת ולצוא במשא ומתן, אל יפול רוחו בקרצו, כי זאת לא יתכן רק באומות העכו"ם שהם תחת הזמן והטבע, לא כן ישראל שהם למעלה מן הזמן ולמעלה מן הטבע, נושעים חוץ לדרך הטבע, כי המאמין בטבע מתנהג עמו בטבע ומקרי הזמן, אבל המאמינים שהכל בהשגחה פרטיות מתנהג עמהם שלא כדרך הטבע, לכך ונתתי גשמיכם בעתם, בעתים וזמנים של ישראל כנ"ל:

אי נמי ונתתי גשמיכם בעתם וגו'. כי ידוע זכו אחישנה לא זכו בעתה כנ"ל, והנה אנו בני ישראל אין דוחקים את הקץ חלילה, אך אם להמתין על בעתה על כל פנים אל יחסר לנו מזון לעולם ועד, זהו שאמר הכתוב

ונתתי גשמיכם בעתם, פי', באם חלילה לא זכו ובעתה, זה שפירש רש"י 'בעתם בשעה שאין דרך בני אדם ללכת', ר"ל בשעה שלא זכו חלילה שאין כעת דרך ומצוא ללכת מן הגלות, על כל פנים ונתתי גשמיכם שפע פרנסה וכל טוב.

וזה פירוש הכתוב (סהל"ס קמה, טו) עיני כל אליך ישצרו וגו' כי הנה חון אום לשמך מקווים (תפלת 'יהוה רחום' לשני וחמישי), אין נופלים חלילה מאמונתם, מקבלים צאהבה ואינם דוחקים את הקץ, ואליך ישצרו שמצוא הישועה במהרה, אבל אם לא זכו ובעתה, על כל פנים בנתיים מהראוי שלא יחסר להם פרנסה עד בואנו שמה, ואתה נותן להם את הכל בעתו, ומכל שכן צרכי שבת שיהיה צריות וצרהרהבה, זהו שפירש רש"י ונתתי גשמיכם בעתם כגון צלילי שבת, כאמור.

ולא עוד, כי הן אמת שכלו כל הקצין ואין הדבר תלוי אלא בתשובה (סנהדרין לו, ב), אבל המניעה היא מפני הדוחק ועוני וצרת השיעבוד, וכמו שאומרים (תפלת 'יהוה רחום' לשני וחמישי) הפותח יד בתשובה אבל נצלה נפשינו מרוב עזבונינו משאור שצעיסה ודוחק הפרנסה, כאמרם ז"ל (ברכות יז, א) מי מעבד השאור שצעיסה והשיעבוד מלכיות, אבל אם יהיה לישראל פרנסה צהרהבה ונתת וכו', אזי ירצו מעשים טובים ותורה ומצות

~ הגהות ~

ככתוב (ישעיה כה, א) עשית פלא עצות מרחוק אמונה, כי על ידי אמונה מתעורר השגחה פרטית בדרך פלא למעלה מן הטבע כמבואר בפנים:

ו. וכמדרש (בר"ר פרשה כ, ט) הקיש גאולה לפרנסה ופרנסה לגאולה, מה גאולה פלאים אף פרנסה פלאים וכו', עי"ש. ולכך פלאים היינו

והנה אמר אם בחקותי תלכו ואת מצותי תשמרו ונתתי גשמיכם, מה צלע להם לצדיקים בהגשמות אם אין להם פנאי לזה, לכך אמר 'בעתם' שמאצילים להם עתים מיוחדים לצורך הגשמות, ועל ידי זה ממשיכים שפע לישראל כמצואר בספרים הק', והו שנאמר לכלל ישראל 'ונתתי גשמיכם בעתם', בעתם של מי, אלא בעתם של הצדיקים שמורידים את ענמן לפנות עתים לגשמות כדי שעל ידי זה ימשיכו שפע לישראל, והבן.

ועל דרך זה יש לומר זהו שנאמר (שמות יט, יד) וירד משה מן ההר אל העם, ופירש רש"י מלמד שלא פנה משה לעסקיו אלא מן ההר אל העם, וכבר נודע התמיה וכי איזה עסקים היה לו למשה רבינו, ומה שמירץ אצ"ו זלוק"ל ידוע, עיין שם במקומו (יטרו ע"ה). ולהאמור נראה לומר, כי משה רבינו ע"ה מעולם לא היה לו פנאי להגשמות, עד אשר ארבעים יום לא אכל ולא שתה (שמות לד, כח) כי לא היה לו פנאי לזה, אלא מפני העם הופיעו בו משמים פנאי של רגעים גם להגשמות, זהו שפירש 'מלמד שלא פנה משה לעסקיו', פי', שלא היה לו פנאי לעסק הגשמי ואם כן למה ירד כלל מן השמים, אלא הירידה מן ההר מן מדרגתו העליונה לעניני עולם הזה הגשמי, היה רק 'אל העם' בשביל ישראל, שבה אשר לפעמים פנה גם לעולם הגשמי המשיך שפע לישראל ודו"ק. ועיין בדברינו מעניני שבעות:

או יאמר ונתתי גשמיכם בעתם. ודקדקו מפרשי התורה אם אמר גשמיכם לנוכח כן

וכל אחד ואחד אפילו הריקנים יהיו מלאים מצות כרמון (כצרכות נ, א), ויהיו כולם זכאים וכדאים לאחישה.

וזהו שנאמר 'ונתתי גשמיכם בעתם' כנ"ל אזי 'ועץ השדה יתן פריו', כי האדם עץ השדה (דברים כ, יט) יתן פריו תורה ומצות ומעשים טובים אפילו הריקנין שבו, זה שפירש רש"י ועץ השדה הן אילני סרק היינו אפילו הריקנין עמידין לעשות פירות, ויקוים אז מה שנאמר (ישעיה ס, כא) ועמך כולם צדיקים.

וזהו הדיוק 'ונתתי גשמיכם לשון עזר, שלפי פשוטו וסדר המקרא כך הוא ליה לומר 'ואתן' לשון עתיד. אך על דרך שאמר אברהם (בראשית כג, יג) נתתי כסף וגו' שפירש רש"י הלאי נתתי לך כבר, וכן כאן התורה אומרת הלאי ונתתי גשמיכם כבר, ועל ידי זה וישבתם לזכות ולעסק, וזכר שכתב הייתם שבים בתשובה בתורה ומצות וכבר היה קץ הגאולה. וזה שדרשו רז"ל (ע"ז ה, א) אם בחקותי לשון תחנונים שהקצ"ה מתחנן ושומר ומנפה להשפיע ולהניק כל טוב לישראל, ועיין להלן (עמ' רט) בדברינו על הכתוב (פס' יח) ואם עד אלה:

או יאמר ונתתי גשמיכם בעתם וגו'. דהנה לכאורה 'בעתם' למה לי, הוא ליה למימר 'ונתתי גשמיכם וגו'', ופירוש רש"י ידוע. אלא כשם שהרשעים אין להם פנאי לרוחניות ועבודת השי"ת, כך זה לעומת זה הצדיקים אין להם פנאי לעסק הגשמות, כמו שכתוב בספר לקוטים יקרים ([ירושלים תשל"ד] ח"א נ) צדיקים אין להם גאולה כי אין להם פנאי להתגאות,

הוי ליה למימר 'צעתכס', מהו 'צעתס'. ויש לומר דהנה צבעל הטורים איתא א'ס צ'חקותי ח'לכו ראשי תיבות 'אצת' שחלכו בדרכי האצות, עי"ש, ומהו דרכי האצות, הם השלשה העמודים שהעולם עומד עליהם על התורה עבודה וגמילות חסדים (אצות פ"א מ"צ), תורה היינו יעקב, עבודה יצחק, גמילות חסדים אברהם כידוע (וזה"ק ספרי תורה ויאל קמו, צ).

והנה כשאדם רוצה לפנות עתים לתורה ותפלה צא הצעל דבר ואומר בשעה שתעסוק בתורה ותפלה תפקיד פרנסתך, כמו שאמרו בדורו של ירמיהו אס נניח מלאכתנו ונעסוק בתורה מהיכן נחפרנס, עי"ש (ילקוט בשלח, רסא), וזפרט כשצא לעשות לדקה וגמילות חסדים צא היצר הרע ואומר לו הרי אתה מחסר נכסין כמו שאמרו צמדדש שמות פרשה ל"ו (ג) עי"ש, אצל האמת אדרבה על ידי זה שעוסק בתורה ותפלה אזי באותה שעה ממשיך שפע פרנסה, וכן צעת שמפזר לדקה וגמילות חסדים צזה ממשיך שפע פרנסתו כמאמר חז"ל (תענית ט, א) אשר (דברים יד, כב) צשציל שתעשר, וכמו שנאמר (משלי יח, טו) מתן אדם ירחיב לו.

וזהו שנאמר א'ס צ'חקותי ח'לכו ראשי תיבות 'אצת' היינו שחלכו בדרכי אצות כנ"ל, אזי ונתתי גשמיכס צעתס, פי', צעתס של דרכי האצות, אז צעת שפונה לתורה ותפלה ונותן לדקה באותה שעה ממש אתן השפע כנ"ל.

והנה על פי שאמר אא"ז זלוק"ל שעד הבעל שם טוב ז"ל היה העולם עומד על

עמוד התורה, ומן הבעל שם טוב התחיל עמוד העבודה, ועכשיו צעקצותא דמשיחא שאין צנו כח לתורה ועבודה צשלימות, העולם עומד על העמוד גמילות חסדים, עיין שס צדצרינו פרשת לך (עמ' נה) צך חותמין (רש"י צראשית יב, צ מפסחים קיז, צ), יש לומר עוד זהו שנאמר ונתתי גשמיכס צעתס' שאין הקצ"ה צא צטרוניא עם צריותיו (ע"ז ג, א) ומציט ונותן צעתס של דרכי אצות, היינו כפי שמתחלקים העתים של השלשה עמודים הנ"ל.

ועכשיו צעקצותא דמשיחא קטני הדעת וקושי השעבוד המעט עצדות הוא יקר צעיני המקום, כילקוט (קהלת, תחקפט) טוב מעט צדחק ממאה פעמים צרוחה, ועל דרך שכתצתי צכללים (אית מ עמ' שמג) מחשבה טובה מצטרפת למעשה (קידושין מ, א), כי אחד המרצה ואחד הממעט וצלצד שיכוון לצו (צרות ה, צ), הרי שכוונת הלצ ומחשבה טובה מצטרפת לשיעור המיעוט צמעשה, וכן מפורש בצדרה (להלן כז, ח) ואס מך הוא וגו' והעריך אותו הכהן על פי אשר תשיג הנודר, אף שהמנזה מפורש צתורה חמשים שקל, אף על פי כן ואס מך הוא יתן על פי אשר תשיג ידו, הרי שמשגיחין לפי העת אשר תשיג ידו, וכן הוא צכל התורה כולה משגיחין לפי דעת שלהם והדחק שאין צנו כח לתורה ועבודה כראוי, לכך הוא נותן כפי העמוד גמילות חסדים כנ"ל:

או יאמר ונתתי גשמיכס בעתם. היינו צשעת העסקו צפרנסה, כמו (דברים כד, יט) למען יצרכך ה' אלקיך צכל מעשה ידיך,

יורדין, וידוע (בר"ר כא, ו) אין 'ועתה' אלא תשובה, זהו שנאמר ונתתי גשמיכם בעתם על ידי התשובה:

או יאמר ונתתי גשמיכם בעתם. כי אין לך אדם שאין לו שעה (אבות פ"ד מ"ג), וזה שפירש רש"י כגון כללי שצמות, והקצ"ה ממחין וזורר העת ועונה השעה הטובה שלו צמעים טובים שיהיה כלי להחזיק צרכה, ומשפיע לו כל טוב:

ועין השדה יתן פריו (כו, ד). ופירש רש"י הן אילני סרק ועמידין לעשות פירות. יש לרמוז 'ועץ השדה' היינו תורה עץ חיים היא וגו' (משלי ג, יח), והנה תורה לשמה עושה פירות כמוזן, ולא כן שלא לשמה, זהו שפירש 'הן אילני סרק' היינו תורה שלא לשמה, אך עמידין לעשות פירות שמתוך שלא לשמה צא לשמה (פסחים נ, ב), ודי למזין:

והנה 'בעתם' לא יתכן אלא כשמחלק שעות היום וקוצע עתים לתורה ותפלה ועתים למשא ומתן כמוזן, אזי כשצא עת העסק הגשמיות של משא ומתן על אותה שעה נאמר ונתתי גשמיכם בצרכה, אמנם אם משוקע יומם ולילה צמשא ומתן אין שייך לומר 'בעתם' כי כולה גשמיות, והבן:

או יאמר ונתתי גשמיכם וגו'. תמהו המפורשים (עי' אור החיים הק') הלא שכר מצוה צהאי עלמא ליכא (קידושין לט, ב). ונראה לומר הנה אם אין קמת אין תורה (אבות פ"ג מ"ז), והבא לטהר מסייעין אותו (יומא נח, ב), אם כן הצרכה ונתתי גשמיכם הוא רק סיוע לצמקוטי תלכו ואת מצותי תשמרו, כדאיחא (עי' קדושת לוי צמקתי ד"ה ונתתי) הפירוש 'שכר מצוה מצוה' (אבות פ"ד מ"ב) סיוע לקיים עוד:

או יאמר על פי המדרש צמדצר רבה פרשה ג' צסופו (יב) צזכות התשובה הגשמים

~ הגהות ~

מגערותם, והיינו דאמר ריש לקיש אני אל שדי (בראשית יז, א) אני הוא שאמרתי לעולם די, עיין שם בתוספות (ד"ה מסוף) הרמז מן השם שדי על מהלך חמש מאות שנה מן הארץ עד לרקיע שאמר די שלא להרחיב יותר, ועיין בראשית רבה פרשה י' אות ה' וברש"י שם.

אם כן לפי ערך העולם אשר הוגבל במדתו ונאמר לו די, כן גם התורה היא במדה, וכמדרש (ויק"ר פרשה טו, א) אפילו דברי תורה שנתנה מלמעלה לא נתנה אלא במדה וכו' עי"ש, אבל אלולי שאמר לעולמו די היו מתמתחין והולכין עד עכשו כמדרש (בר"ר פרשה ה, ח ופרשה מו, ג) עי"ש, וממילא היה התורה בעולם הזה גם כן בלי די.

ז. וכאמרם ז"ל (אבות פ"ו מ"א) כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה, הרי שעושה פירות. ובזה יובן מאמר חז"ל (פסחים נ, ב) רבא רמי כתיב (תהלים נז, יא) כי גדול עד שמים חסדך, וכתיב (שם קח, ה) כי גדול מעל שמים חסדך, הא כיצד, כאן בעושיין לשמה וכאן בעושיין שלא לשמה וכו', עי"ש, מהו הענין עד שמים ומעל שמים לחלק בין לשמה ושלא לשמה.

אלא איתא (בר"ר פרשה א, א) הקב"ה הביט בתורה וברא את העולם, ר"ל הקב"ה נתן התורה כפי צורך הבריאה. והנה אמרו ז"ל (חגיגה יב, א) בשעה שברא הקב"ה את העולם היה מרחיב והולך וכו' עד שגער בו הקב"ה והעמידו, שנאמר (איוב כו, יא) עמודי שמים ירופפו ויתמהו

הוא פרנסה (פסחים סח, ב; ע"י סוכה מ, א),
וכמו אחר דישה צורר אוכל מתוך הפסולת, כך
אחר הדיש הנ"ל צורר אוכל ופרנסה, זהו
שנאמר והשיג לכם דיש לכם לכל צרכיכם, וכמו
שנאמר (מהלים נד, יח) אם אמרתי מטה רגלי
חסדך ה' יסעדי:

~ הגהות ~

המתמתחין ולעולמו די ונעשה העולם במדה
וגבול, תורה כזו נצרך למטה, זהו שאמר להם
כלום משא ומתן יש ביניכם וכו', כלום יצר הרע
יש ביניכם וכו', כי התורה היא כערך הבריאה
וצורך הנהגת העולם.

וזהו שפיר החילוק בין תורה לשמה ושלא
לשמה, כי על ידי הלימוד שלא לשמה, כלומר
התולה התורה בצרכי עולם הזה, אם כן השגת
תורתו לפי מדת השמים ממילא הוא 'עד שמים
חסדך', אבל כשלומד לשמה ואינו תולה התורה
בצרכים המוגבלים רק לתכלית של מעלה, ממילא
תורתו מבחינת החכמה של מעלה, מעל שמים
שהוא בלי די לכך נאמר עליו 'מעל שמים חסדך'.

וכן יבואר כוונת המהרש"א שם על הגמרא
הנ"ל כאן בעושיין לשמה וכאן בעושיין שלא
לשמה (חידושי אגדות ד"ה וכתוב), וזה לשונו, כי
העושה שלא לשמה דהיינו לשום תכלית
שלמטה, ומיהו שאינו מתכוין לרעה כמו שכתבו
התוספות (ד"ה וכאן), אין חסד שלו בעולם הזה
מגיע רק בעולם התחתון דהיינו עד שמים, אבל
העושה לשמה ותכליתו נוגע למעלה הרי גם חסד
שלו בעולם הזה יבוא מלמעלה מעל השמים,
ובתרתי הנהו קראי מסיים 'ועד שחקים אמתך'
דהיינו שכר של צדיקים בעולם הבא מקרי
'אמתך', דתרווייהו בין עושיין לשמה ובין עושיין
שלא לשמה יזכו לשכר שבעולם הבא וכו', עי"ש.

ובזה יתבאר גם כן מאמר חז"ל שם (שבת פט,
א), בשעה שירד משה מלפני הקב"ה בא שטן
ואמר לפניו תורה היכן היא, אמר לו נתתיה
לארץ, הלך אצל הארץ אמר לה תורה היכן היא,

והשיג לכם דיש (כו, ה). היינו רוח נשברה,
עיינן זוהר הק' צמדצר רמ"ז ע"א וזה
לשונו, וכגוונא דדש צר נש תצואה ולצמר איהו
צורר לה כצורר אוכל מתוך פסולת, כך ישראל
צריך למעצד צרוחיהון וכו', ורזא דמלה זבחי
אלקים וכו' (מהלים נא, יט), עי"ש. והנה 'לכם'

ולמה אמר די, יש לומר מפני החטא, כי הלא
היתה זאת בערב שבת סמוך לחשיכה כמבואר
שם (בר"ר פרשה י, ה וברש"י), וזהו הענין
נובלות חכמה של מעלה - תורה (בר"ר פרשה
יז, ה), שנאצל דבר קטן מדבר גדול כמבואר
במפרשי המדרש (עץ יוסף), והיינו בשמים היא
החכמה של מעלה אור הגנוז דבר גדול בלי די.

וזהו מאמר חז"ל (שבת פח, ב) בשעה שעלה
משה למרום אמרו מלאכי השרת וכו' חמודה
גנוזה קודם שנברא העולם אתה מבקש ליתנה
לבשר ודם וכו', תנה הודך על השמים (תהלים ח,
ב) וכו', אמר לו הקב"ה למשה אחוז בכסא כבודי
וחזור להם תשובה, שנאמר (איוב כו, ט) מאחז פני
כסא פרשו עלי עננו מלמד שפירש שדי מזיו
שכינתו ועננו עליו וכו', עיינן שם כל המאמר.
ויש לדייק מהו שאמרו תנה הודך על השמים הו
להו למימר 'תנה לנו', וגם הענין אחוז בכסא
כבודי מהו, ולמה נקט השם שדי.

אלא המלאכים חשבו כי משה בא לקבל
התורה מהחכמה של מעלה עצמה, לכך קטרגו
ואמרו תנה הודך על השמים, כי החכמה של
מעלה בלתי מוגבלת אשר מעל שמים שייך להם
ולא לבשר ודם שאין לו ענין רק לפי מדת עד
שמים, זהו שאמרו חמודה גנוזה מקודם שנברא
העולם והיה בלי די, על זה אמר לו הקב"ה אחוז
בכסא כבודי וחזור להם תשובה, כלומר השמים
כסאי (ישעיה סו, א), וזאת תהיה התשובה שאינו
רוצה לפשוט ידו ולאחוז בתורה רק לפי עד
שמים, זהו שאמרו מלמד שפירש עליו שדי מזיו
שכינתו, השם 'שדי' היינו מה שאמר לשמים

או יאמר והשיג לכם דיש את בציר
ובציר ישיג את זרע וגו'. על פי הזוהר
הק' בתוספתא לחלק ראשון (רסא, א), זריעה
לקבל חימא עלאה וכו', דישה לקבל דרגא
דינחק וכו', ועל פי זה יש לומר 'דיש' שהוא
לקבל ינחק הוא מדת היראה (תקו"ז תיקון לג עג,
א), וידוע מאן דאית ציה יראה אייתי ליה לידי
ענוה עיין בריש תקוני זוהר הק' (ה, ז), זהו
שנאמר 'והשיג לכם דיש' - יראה, 'את בציר'

ענוה, כנודע צליר הוא לשון פחות וקטנות כמו
צליר חד (יומא יח, א) וכן צליר משימא (סנהדרין
קח, ז), וגם כמו שנאמר (דברים ד, מג) את
צלר במדבר ומדבר הוא ענוה, כמאמר חז"ל
(עירובין נד, א) וממדבר מתנה (במדבר כא, יח),
כשהוא כמדבר הזה שעשוי הפקר ודיש לכל,
עי"ש. וזהו שפירשנו כי זבח לה' בצנורה (ישעיה
לז, ו), פי', במדת קטנות כמו שנאמר (תהלים
נא, יט) זמחי אלקים רוח נצורה.

~ הנחות ~

אמרה לו אלקים הבין דרכה וגו' (איוב כח, כג),
הלך אצל ים ואמר לו אין עמדי וכו', הלך אצל
משה אמר לו תורה שנתן לך הקב"ה היכן היא,
אמר לו וכי מה אני שנתן לי הקב"ה תורה, אמר
לו הקב"ה למשה בדאי אתה, אמר לפניו חמודה
גנוזה יש לך שאתה משתעשע בה בכל יום אני
אחזיק טובה לעצמי, אמר לו הקב"ה הואיל
ומיעטת עצמך תיקרא על שמך שנאמר (מלאכי ג,
כב) זכרו תורת משה עבדי, עי"ש, והוא פלא, אם
ירדה התורה למה לא מצאה בארץ, וגם איך יתכן
שהשיב משה וכי מה אני שנתן לי הקב"ה התורה
הלא בעצמו קבל התורה, ומהו התשובה אני
אחזיק טובה לעצמי לענין התורה היכן היא,
ועוד דיוקים כי רבו.

פח, א), וגם הלא כיון שנעקר יצר הרע מלבם
(שהש"ר א, ב) בטלה הטענה כלום יצר הרע יש
ביניכם, ואיך הגיע להם התורה, אלא אדרבה על
ידי זה נעשו ראויים לתורה ממדרגה יותר גבוהה
כצבא מרום, וירדה להם התורה מחכמה של
מעלה מבחינת מעל שמים שהוא חמודה גנוזה
מקודם בריאת העולם.

זהו כשבא השטן הוא היצר הרע עיין רש"י
(שבת פט, א ד"ה בא השטן), הלך אצל הארץ וכו'
ואצל הים ובכל רחבי תבל, כי היה מחפש
התורה מבחינת עד שמים שהיא לתכלית שלמטה
כמו שנשמע תשובת משה כלום משא ומתן יש
ביניכם כלום יצר הרע יש ביניכם, והיה סובר
למצוא אותה אצל הענינים שלמטה אצל הארץ
אצל הים ואצל התהום וכו', ולבסוף לא מצאה
כלל, היינו כי באמת התורה שהמשיך משה אז
היה מבחינת מעל השמים כנ"ל ואין לה ענין עם
הארציות, ומיושב בזה קושית התוספות שם ד"ה
תורה וכו' עי"ש.

זהו כשהלך אצל משה ואמר לו התורה שנתן
לך הקב"ה היכן היא, השיב לו וכי מה אני שנתן
לי הקב"ה תורה, ר"ל כשאני לעצמי מה אני ולא
קבלתי התורה מבחינת עד שמים שהוא לצורך
האדם רק מבחינת מעל שמים, ואז אחר שאמר
לו הקב"ה למשה בדאי אתה, היינו מפני
שבשמים במרום אמר למלאכים כלום משא

אלא משה רבינו בשעה שעלה למרום והיה
מתיירא מפני מלאכי השרת שלא ישרפוהו בהבל
פיהם, השיב להם כלום משא ומתן יש ביניכם
וכו' כלום יצר הרע יש ביניכם וכו', היינו שלא
בא לקבל רק התורה הנחוצה לתכלית שלמטה
בהנהגת העולם מבחינת עד שמים כנ"ל, אמנם
בשעה שהתעוררו ישראל והקדימו נעשה
לנשמע, הרי היו ממש העושין לשמה מבלי היות
חפצם בקבלת התורה לתכלית שלמטה, רק
לכבוד ה' יתעלה להיות עושי רצונו ולשמוע
בקולו כמלאכי מעלה, וכן אמר הקב"ה מי גילה
רז זה לבני שמלאכי השרת משתמשו בו ושבת

והנה מענוה יצוא לתשובה, זהו שנאמר 'וצליר' הוא ענוה 'ישיג את זרע' שהוא לקבל אימא עלאה היינו תשובה (וזה"ק רע"מ ויקרא י, 6), והנה כמו תשובה פתחו לי פתח כחודו של מחט ואני אפתח לכם פתח וכו' (שהש"ר פרשה ה, 3) כך מדה צמדה אוכל קמעא והוא מתצרך צמעיו, זהו שנאמר ואכלתם לחמכם לשובע ופירש רש"י אוכל קמעא וכו', וכן זהו וישבתם לצטת, צצירור וצטת הוא שפעשו תשובה כמו שפירשתי צפרשה שלמעלה (עמ' רמז).

ועל פי הזוהר הק' הנ"ל עוד שם, קצירה לקבל דרגא דאצרהס עי"ש, יש לומר כך, כי הנה צליר צענצים כמו קצירה צחטים, וידוע

מספרים הק' (מגיד דבריו לעקב [ירושלים תשל"ה] אות קא וקצב) כשיש יראה ממילא צאה אהבה שדרכו של איש לחזור אחר אשה יראת ה' (משלי לא, 3; עי' קידושין 3, 3), זהו שנאמר 'זהשיג לכם דיש' הוא היראה דרגא דינחק כנ"ל, 'את צליר' אהבה דרגא דאצרהס אוהבו (ישעיה מא, 8; עי' זוה"ק לך פא, 6), וצליר ישיג את זרע תשובה כאמור, ודי למצין:

ואכלתם לחמכם לשובע (כו, ה). פירש רש"י אוכל קמעא והוא מתצרך צמעיו. יש לומר דהנה דוד המלך ע"ה אמר (תהלים מ, ט) ותורתך צתוך מעי, כלומר צפנים ולא מצחוך להתראות צפני צני אדם, ועסק התורה צאופן זה, אחד המרצה ואחד

~ הגהות ~

מעל שמים ותחת השמים כאן בעושים לשמה וכאן בעושים שלא לשמה.

ויש לומר זהו פירוש הכתוב (דברים לב, ו) הלה' תגמלו זאת עם נבל ולא חכם ותרגם אונקלוס עמא דקבילו אורייתא ולא חכימו, ר"ל משה רבינו הוכיחם ואמר להם כלום אתם עושים לשמה, זהו שאמר 'הלה' תגמלו זאת' התורה, אם כן הנכם עמא דקבילו אורייתא מבחינת נובלות החכמה ולא החכמה עצמה.

ובזה באנו אל הביאור, כי הוא הענין העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה ועושה פירות, יען כי נמשך לו על ידי זה התורה מחמודה גנוזה ומחכמה של מעלה שהוא מעל שמים והוא מקור נובע בלי די, ודו"ק:

ח. עיין ילקוט (שיר השירים, תקפח) יפה את רעיתי מבעד לצמתך (שה"ש ד, א), כשאתם עושים דברי תורה בצנעא. ועיין לעיל בהגהות ויקרא אות כ"ו, ובכללי אורייתא (אות א עמ' ערה) על המאמר (כ"מ מב, א) אין הברכה מצויה אלא בדבר הסמוי מז העיז:

ומתן וכו', אמר לפניו רבונו של עולם חמודה גנוזה יש לך שאתה משתעשע בה בכל יום אני אחזיק טובה לעצמי, הדיוק 'חמודה גנוזה' כמו שאמרו המלאכים בטענתם כנ"ל, ור"ל אם יש לך תורה יקרה כזו מחכמה של מעלה שהיא חמודה גנוזה מקודם בריאת העולם מבחינת מעל שמים לתכלית של מעלה, איך יתכן שאני אחזיק בבחינת התורה שעד לשמים ולתכלית שלמטה להיות רק טובה לעצמי, אז אמר לו הקב"ה הואיל ומיעטת עצמך שלא חפצת התורה שהוא לצורך עצמך רק לשם ה', לכך מדה במדה תיקרא על שמך זכרו תורת משה עבדי, ר"ל תורה כזו העושים לשמה היא נקראת תורת משה.

וזוהו הכתוב (שמות יט, כ) וירד ה' על הר סיני ופירש רש"י תלמוד לומר (שם כ, יט) כי מן השמים דברתי עמכם מלמד שהרכין שמים העליונים ותחתונים על גבי ההר, עי"ש, מהו העליונים והתחתונים. אלא התורה ניתנה בבחינת

בעולם הבא ע"ש, וזפרט ציומא דהלולא שכולם באים וצועקים על קצרו, זה נועק על פרנסה וזה על רפואה וכדומה, זהו שנאמר 'ואכלתם לחמכם לשובע' היינו פרנסה בהרצאה וכל טוב, אזי 'ונתתי שלום בארץ' היינו הצדיקים אשר בארץ המה ינוחו על משכנם בשלום, ושכנתם צמנוחה ואין מחריד, ודי למצין:

ונתתי שלום וגו' ורדפתם (כו, ו-ז). הקושיא מוצן מעצמו. יש לומר על פי הידוע מספרים הק' (עי' אורח לחיים ושלח ד"ה ויקרא יעקב צ"ס הר"ש מניקלשבורג) 'צקש שלום' (מהלים לד, טו) עם היצר הרע על ידי אשר 'תרדפהו', וכן הכא, 'ונתתי שלום' שגם איוציו היצר הרע ישלים אתו 'ורדפתם', והצן:

ונפלו אויביכם לפניכם (כו, ח). ר"ל הדאגות והאנחות השוברות גופו של אדם (ברכות נח, ז) הם איוציו איש מניה וציה, ונפלו לפניכם לחרצ צחפלה, על דרך (צראשית מח, כז) צחרצי וצקשתי תרגס אונקלוס צללותי וכו', היינו כמו שנאמר (משלי יב, כה; ועי' יומא עה, א) דאגה צלצ איש ישיחנה לשון חפלה לשון צסדה (צראשית כד, סג וצרש"י), עיין להלן (עמ' רס) על הכתוב (פס' כו) ואפו וגו', וצפרשת שלח על הכתוב (צמדצר טו, ס) ראשית עריקותיכם חלה (ראה צליקוטי דברי ישראל עמ' לה):

ורדפו מכם וגו' (כו, ח). ופירש רש"י אינו דומה מועטין עושין את החורה למרובין העושין את החורה. יש לומר דהנה אמרו רז"ל (קידושין מ, ז) כל שיסנו צמקרא

הממעטין אף המעט שלומד הנה חורתו תלמיח ותתצבה לעשות פרי, ועל זה נאמר (שם א, ז-ג) וצחורתו יהגה וגו' והיה כעץ שחול על פלגי מים, המורה על ענוה כנודע מאמר חז"ל (תענית ז, א) מה מים מניחין מקום גבוה והולכין למקום נמוך וכו', ועל ידי זה 'פריו יתן צעמו וכל אשר יעשה יצליח' שמצליח ועושה פרי צרכה, מה שאין כן כשעסק חורתו הוא צצביל שאהיה עשיר ואקרא רבי ואינו לומד רק להתראות ולהתגאה אין זה חורתו צתוך מעיו ונשארה מצחוך.

זהו הפירוש 'ואכלתם לחמכם' מורה על עסק החורה כמו לכו לחמו גו' (משלי ט, ה), ועל זה פירש רש"י, 'אוכל קמעא' לו יהיה קמעא - אחד הממעט 'הוא מצצרך צמעיו' על ידי מדת ענוה שממעט עצמו והצנע לכת, ועל זה נאמר ותורתך צתוך מעי כנ"ל, ועיין דברינו לקמן צפרשת צמדצר (ראה צליקוטי דברי ישראל עמ' ה עה"כ [צמדצר ג, ד] צהקריצם אש זרה):

ואכלתם לחמכם לשובע וגו' ונתתי שלום בארץ ושבבתם ואין מחריד (כו, ד-ו). יש לומר 'ושכנתם' היינו הצדיקים בעולם אמת שנקרא שכינה כמו שנאמר (ישעיה נז, ז) שלום ינוחו על משכבותם, וכאשר יש לישראל פרנסה וכל טוב אזי הצדיקים שוכנים צמנוחה כמו שנאמר (איוצ ג, יג) ישנתי אז ינוח לי, אצל כשיש מחסור חלילה לישראל אזי הצדיקים אין להם מנוחה לא בעולם הזה ולא בעולם הבא, כמאמר חז"ל סוף צרכות (סד, א) תלמידי חכמים אין להם מנוחה לא בעולם הזה ולא

ובמשנה וצדק ארץ לא צמחה הוא חוטא וכו', זהו הפירוש 'אינו דומה מועטין העושין' ר"ל שעוסק במקרא בלבד, 'למרוצין העושין' שיטנו במקרא ובמשנה וצדק ארץ שהוא חוטא המשולש (קהלת ד, יב ע"ש בגמ'):

ופניתו אליכם וגו' (כו, טו). ותרגס יונתן ואחפני מאגר עממיא למשלמא לכוון אגר עוצדיכון טבא. הנה זה אינו מובן, וכי כלום חסר מצית המלך ליתן לעם קדושו, ולמה צריך ליקח מאגר עממיא. אלא הכוונה כמו שנאמר (צמדבר כג, ט) ובגוים לא יתחשב ופירש רש"י כשעכו"ם צטובה הן אוכלין עם כל אחד ואחד ואין עולה להם מן החשבון, ע"ש, זה הפירוש ואחפני מאגר עממיא וכו'.

אך גם זה אינו מובן, הכי זאת היא השבח שמשבח את ישראל שאוכלין עם העכו"ם, שצריכין לקבל ולקבץ מטובם צממיה. אלא הנה חלל עולם הזה הוא מלא קליפות ומקטריגים המעכבים את השפע היורד לישראל (שערי אורה שער א), הם מקטריגים ואומרים נעשה חשבון ונראה אם הם ראויים וכדאים לאותו השפע, מה עושה

הקצ"ה נוטל השפע ועושר מעכו"ם ונותן לישראל וסרו כל המקטריגים, כי מסתכלין בשמים ההדל בין ישראל לעמים וזה מלאים כל טוב, אומרים אם לעוזרי רצונו כך לעושי רצונו על אחת כמה וכמה (עפ"י מכות כד, ג), והשפע ההוא יורד לישראל בלי שום קטרוג:

או יאמר ואתפני מאגר עממיא וכו'. דהנה ישראל אין להם עולם הזה משלהם כי שכל מצוה צהאי עלמא ליכא (קידושין לו, ג), והענין יש לומר כי יעקב ועשו חלקו ציניהם שתי העולמות עשו נוטל עולם הזה ויעקב עולם הצא (ילקוט חולדות, קיא), אך זכה נוטל חלקו וחלק חצירו (חגיגה טו, א), וכמו שאמרו (אבות פ"ה מ"ט) מתלמידי אברהם אבינו אוכלין בעולם הזה ונוחלין בעולם הצא, זהו שאמר 'ואחפני מאגר עממיא' ונותן לישראל כי זכה נוטל חלקו וחלק חצירו כנ"ל.

אי נמי ללכת לעולם הצא צריך צידה לדרך, כי אם אין קמח אין תורה (אבות פ"ג מ"ז), וזאת ניטל מעשו מחלקו בעולם הזה, וזהו הפירוש אם בחקותי תלכו ונתתי גשמיכם⁷, ותרגס

~ הגהות ~

על שמאל זה לוט, כן יש לומר כאן ואנו מבקשים מאב הרחמן הבט נא על האומות עובדי גלולים משמאל ומימין ותראה כי על עמך ישראל צריך להיות ברכה ושלוש, כי מה בין בני לבן חמי (ברכות ז, ב), עכ"ל:

ט. וכמו שאמר אא"ז צוק"ל מקאזמיר על הזמר (ברוך ה" ליום ש"ק) 'צוה וכו' משמאל ומימין על ישראל שלום, כדרך שדרשו ז"ל (בר"ר פרשה ס, ט) על הכתוב (בראשית כד, מט) ואפנה על ימין או שמאל, על ימין זה ישמעאל

7. נראה דיש כאן חסרון וצריכין לכתוב: וזהו הפירוש אם בחקותי תלכו ונתתי גשמיכם כמו שפירשתי לעיל, וזהו גם כאן ופניתו אליכם ותרגס יונתן ואחפני וכו': (הגהת יד יחזקאל)

יונתן ואחפני מאגר עממיה היינו צידה לדרך
כנ"ל, והבן:

או יאמר ופניתי אליכם וגו'. ופירש רש"י
אפנה מכל עסקי לשלם שכרכם. להבין איך
שייך אפנה מכל עסקי אלל הצורה יתעלה. ויש
לומר הפירוש 'אפנה מכל עסקי' ר"ל אפנה
מכסא הדין⁸ לבסא רחמים לשלם שכרכם, וזה
שאנו מבקשין (בקדושת 'כתר') ממקומו הוא יפן
ברחמיו לעמו, שיפנה מכסא הדין לרחמים.

והנה ידוע אמרם ז"ל (סוטה מז, א) על
הכתוב בפרשת שופטים (דברים כ, ג) שמע
ישראל אחם קרבים היום למלחמה, אפילו אין
בכם אלא זכות קריאת שמע בשחרית וערבית
אחם כדאי להנצל, עיין שם בלשונם ובפירוש
רש"י, זהו ההמשך 'ממקומו הוא יפן ברחמיו
לעמו' כנ"ל, 'יוחן עם המיחדים שמו וכו'
פעמים צאהבה שמע אומרים, היינו זכות
קריאת שמע לצד כדאי, ועיין בדברינו להלן
בפרשת שופטים.

והיינו כמאמר חז"ל (מנחות נט, ב) לא
ימוש ספר התורה הזה מפיו (יהושע א, ח),
אפילו לא קרא אדם אלא קריאת שמע שחרית
וערבית קיים לא ימוש, ודבר זה אסור לאומרו
בפני עם הארץ, רצא אמר מצוה לאומרו בפני
עם הארץ, עיין שם וצילקוט יהושע (סימן ו),
ולכאורה הנה הפלוגתא היא רחוקה מקצה
לקצה, זה אומר אסור וזה אומר מצוה, על כל
פנים הוי ליה למימר מותר מהו עוד המצוה
ומה טעם יש בו.

ובילקוץ תהילים בתחילתו (תריד) איתא
על הכתוב (תהלים א, ב) וצתורתו יהגה יומם
ולילה, אמרו ישראל לפני הקב"ה רצוננו להיות
יגיעים בתורה יומם ולילה אצל אין לנו פנאי,
אמר להם הקב"ה קיימו וכו' קריאת שמע
שחרית וערבית ומעלה עליכם הכתוב כאילו
יגיעין בתורה וכו', עי"ש. והנה אם לאלו שאין
להם פנאי כך, מכל שכן קל וחומר עכשיו
בחצלי משיח בדוחק ועוני צודאי זכות קריאת
שמע שחרית וערבית כדאי.

ובזה יובן הפלוגתא הנ"ל, זה שאמר
אסור לאומרו בפני עם הארץ כמשמעו, וזה
שאמר מצוה לאומרו בפני עם הארץ היינו
עכשיו בחצלי משיח שמחמת נרות השיעבוד
והדוחק ועוני שאין פנאי לעסוק בתורה, 'מצוה
לאומרו וכו', פי', להמליץ לפני אבינו שבשמים
בשציל עם הארץ, שזכות קריאת שמע שחרית
וערבית לצד יעמוד לנו לגאול אותנו:

או יאמר ופניתי אליכם וגו'. ופירש רש"י
אפנה מכל עסקי לשלם שכרכם. ר"ל כפי
שהאדם פונה מעסקיו לתורה, כך הקב"ה
פונה מכל עסקיו לשלם שכרו, כי הכל מדה
במדה, והיינו כמו שאמרו בספרים הק' (עי'
קדושת לוי אבות פ"ב מה ד"ה וזש"ה) פנים בפנים
דיבר ה' עמכם (דברים ה, ד), כפי שאדם פונה
להקב"ה כך הקב"ה פונה לאדם, עיין שם
בדברינו פרשת ואסתכן, וקאי כאן על ראש
הפרשה אם בחקותי תלכו ופירש רש"י שמהא
עמלים בתורה, פי', צעמל ויגיעה מחוך

8. ועסק הוא דין כמו שכתוב (בראשית כו, כ) ויקרא שם הבאר עשק ופירש רש"י ערעור, וכן 'עסיקין'
(בבא קמא ט, א) פירש רש"י עוררין: (הגהת יד יחזקאל)

טרדות עסקיו לפנות לתורה, כמו שפירשנו לעיל (עמ' נלד) עי"ש, כך אמר הקצ"ה ופניתי אליכם חפנה מכל עסקי, פנים צפנים:

וישן מפני חדש תוציאו (כו, י). היצר הרע נקרא מלך זקן וכסיל (קה"ר פרשה ד, יג) על שם שהוא ישן נושן ומיוס הולדו לפתח חטאת רובץ, והיצר טוב נקרא ילד מסכן על שם שהוא חדש ומקרוץ צא לאדם בהיותו בן י"ג שנים שאז נעשה בר מצוה נכנס בו היצר טוב, וצריך להוציא ולגרש היצר הרע שנמלא בו עד כה, זהו 'וישן' הוא היצר הרע 'מפני חדש' הוא היצר טוב 'תוציאו' ותגרשנו מכס:

או יאמר ואכלתם ישן נושן וישן מפני חדש תוציאו ונתתי משכני בתוככם ולא תגעל נפשי אתכם (כו, י-יא). יש לומר על פי המדרש במדבר רבה פרשה ג' (ח) מנן חודש ומעלה תפקדם (במדבר ג, טו) כדי שיקבלו שכר עד שהם מנן חודש, עי"ש. וזוהי אמרתי (פרשת חיי שרה עמ' קא) פירוש הכתוב (ישעיה ג, י) אמרו לדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו.

וזה 'ואכלתם ישן נושן' שתקבלו שכר ישן נושן מעת ילדותכם, אבל אימתי 'וישן מפני חדש תוציאו', כי כן דרך עובדי ה' כל ימיהם, מה שעבדו אתמול אינו כלום ולמאומה נחשב בעיניהם, רק מהיום יחדשו ויתחילו לעבוד ה', וגם להעביר כח הזוכר מהשגה שהשיג עד כה,

וכן כשהולך מחיל אל חיל מהשגה להשגה כידוע מענין טבילת נהר דינור, עיין תורה אור פרשת מקץ (דף לא, א ד"ה אך נחית יין), וזהו 'ישן' העבדות מאתמול 'מפני חדש תוציאו' ותשליכו מכס כי אינו כלום, ובכל יום מחדש תעבדו את ה' כקטן שנולד.

ועל פי שכתוב בפרשת תצא (דברים כו, טו) היום הזה ה' אלקיך מנוך לעשות, ופירש רש"י בכל יום ויום יהיה צעניך חדשים כאלו בו ציוס נטויות, ר"ל היום הזה התחלת לעבוד את ה' כאלו עוד לא נטויות ולא עשית כלום עד היום, כן ה' אלקיך מנוך לעשות ולעבדו כל ימך, וכן נאמר בפרשת יתרו (שמות יט, א) ציוס הזה צאו וגו' יהיו דברי תורה חדשים עליך (רש"י שם ממדרש אגדה), עי"ש.

וזהו גם כן לעיל (פס' ט) והקמותי את צריתי אתכם פירש רש"י צרית חדשה שלא תופר וכו', ר"ל שיהיו דברי תורה חדשים עליך ובכן לא תופר, 'לא בצרית ראשונה שהפרתם', כלומר שאם אין דברי תורה חדשים עליך רק כצר מראשונה, זו הפרתה.

וזהו סיוס הכתוב ונתתי משכני בתוככם, כי אחר שישן מפני חדש תוציאו ולא נחשב בעיניכם עבודתכם עד היום למאומה, על כן אשכון את דכא (ישעיה נ, טו), ולא תגעל נפשי אתכם כמו שפירש רש"י אין רוחי קנה צכם, מה שאין כן רחצ לצב אותו לא אוכל (תהלים

~ הגהות ~

נער הייתי וכו', ואמאי אקרי נער בגין דאית ליה חדתו דסיהרא דמתחדשא תדיר, ותדיר איהו ילד מסכו, עי"ש:

י. מה שאמר חדש הוא היצר טוב, עיין בזהוהר הק' (וישב קעט, א) ילד מסכן (קהלת ד, יג) דאיהו יצר טוב הדא הוא דכתיב (תהלים לו, כה)

קא, ה) וה' קנה צו, וברש"י געילה לשון פליטת דצר הצלוע צדצר, כי ה' שוכן בלבו של כל אחד ואחד, והבין:

או יאמר וישן מפני חדש תוציא. ופירש רש"י שיהיו הגרנות מלאות חדש. פירוש 'הגרנות מלאות חדש' היינו רוממות אל בגרונם (מהלים קמט, ו) יהיו מלאות צשיר חדש לה':

והתהלכתי בתוכם (כו, יב). ופירש רש"י אטייל עמכם בגן עדן. ר"ל בג"ן סדרי דאורייתא (תקו"ז תיקון כח עב, ב), שכל הקורא צמורה כזיכול יושב ושונה כנגדו (תמיד לב, ב וברכות ו, א עי"ש), ועל זה אמר רש"י 'יכול לא תיראו', פי', יכול הלומד צלא דחילו ורחימו, תלמוד לומר והייתי לכם לאלקים, כלומר דחילו ורחימו דווקא, ואם יראת ה' היא אונרו אין אי לא לא (שבת לא, א), ובתוכו כצרו ולא משפה ולחון כפירוש 'צמוכם', ודי למצין:

או יאמר והתהלכתי בתוכם. צעודה שכלב זו תפלה (מעניית ב, א), כנודע (עי' זוה"ק ח"א בהשמות רסו, ב; ועי' צבאמ"ח צראשית ד"ה א"י הכחוצ נעשה; תורת חיים נח אלת נו) שהוא הסולם שמלאכי אלקים עולים ויורדים צו השפע. גם 'צמוכם' זו הלצ שצאמלע ורחמנא לצא צעי (סנהדרין קו, ב עי"ש צרש"י ד"ה רצומא), ור"ל 'והתהלכתי' שלא יהיה הלצ מונח כאבן דומם, רק לצו ער והולך צצחינת חי ולא לצא צצין:

או יאמר והתהלכתי בתוכם. ופירש רש"י אטייל עמכם בגן עדן. הנה גן עדן של

ישראל הוא צשמים, וגן עדן של הקצ"ה הוא צתוך ישראל ושכנתי צתוכם (שמות כה, ח), זה שפירש רש"י אטייל עמכם בגן עדן היינו עמכם ובתוכם הוא הגן עדן שלי.

ועוד, כידוע (פלא יועץ אלת ט ערך טיול) צית הכנסת הוא הפרדס לצדיקים, וגם הצלי עולם הזה היא גיהנם, וצשוצה צעולם הזה היא גן עדן כמו שצאמרו (אצות פ"ד מי"ז) יפה צשוצה צעולם הזה מכל חיי עולם הצא, זהו שצמר אטייל עמכם בגן עדן היינו צמורה וצפלה צצית הכנסת וצית המדרש ובצשוצה:

או יאמר והתהלכתי בתוכם. אטייל עמכם בגן עדן כאחד מכס (רש"י). היינו כל אחד לפי ערכו זהו 'כאחד מכס'. וזהו שכתב צעל הטורים שנים צמסורה והתהלכתי צמוכם והתהלכתי צאמתך (מהלים כו, ג), ר"ל כל אחד לפי הצמת שצו. ותו, והתהלכתי צמוכם כפי כח הליכצם היינו צנחת, כענין (צראשית לג, יד) ואני אצנהלה לאטי לפי רגל הילדים, וכנודע (זוה"ק רע"מ פנתס רמו, א) 'ואני' זו השכינה:

ואולך אתכם קומציות (כו, יג). פירש רש"י צקומה זקופה. יש לומר כי יש קומה סתם ויש קומה זקופה, היינו כנודע היקום (דברים יא, ו) זה ממונו של אדם (סנהדרין קי, א), הנה יש ממון דקליפה ויש ממון דקדושה, זהו שפירש 'צקומה זקופה' כענין כורע צצרוך וזוקף צסם (צרכות יב, א) היינו צממון דקדושה כמו שנצמר (מהלים קמו, ח) ה' זוקף כפופים, ודי למצין:

או יאמר בקומה זקופה הוא תפלת עמידת השמונה עשרה. והנה אמרו ז"ל (זרכות ל, ב) אפילו נחש כרוך על עקבו לא יפסיק, פי' דוחק הפרנסה שהוא מסטרא דנחש ויגע בכף ירכו (בראשית לב, כו) זו ממונו שמעמידין אותו על רגליו (עי' סנהדרין קי, א), זהו שאמרו 'כרוך על עקבו' - על ממונו, אף על פי כן לא יפסיק, דוחק הפרנסה לא יבלבל אותו בשעת השמונה עשרה. אמנם לאו כל מוחא סביל דא, זהו שאמר ואולך אחכם קוממיות בקומה זקופה שלא יהיה הנחש כרוך על עקבו בשעת תפלתו.

אי נמי דהנה כתיב (איכה ג, מד) סכותה צענן לך מעצור תפלה הם המקטריגים האורצים על הדרכים לחטוף התפלה (עי' שער אורה סוף שער ב), וזהו ההצטחה ואולך אחכם בקומה זקופה, להוליך אחכם עם התפלות שלא יחטפו, ויהיו סלקין לעילא ואילין מליא יהון לרקיעיא (פיוט מהארז"ל 'אסדר לסעודתא' ליום ש"ק), ודי למצין:

או יאמר קוממיות, שתי קומות (עי' ז"צ עה, א), שיעור קומת האדם וקומת התורה, ושניהם תרי"ג, זה רמ"ח מלות עשה ושס"ה לא תעשה, וזה רמ"ח איברים ושס"ה גידים (עי' זוה"ק ושלם קע, ב), וכאשר קומת האדם דבוק בקומת התורה נעשה ונקרא קומה זקופה, ואם לאו היא קומה נמוכה ושפילה כזהמה שאין לה קומה זקופה, ודי למצין:

או יאמר ואולך אתכם קוממיות, שתי קומות (עי' ז"צ עה, א), על פי הכתוב (תהלים קכו, א) בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחולמים, פי' כניקוד חול"ם, הנקודת חיר"ק היא למטה מן האות, מלופו"ם היא באמצע האות, וחול"ם היא למעלה מן האות והוא הגבוה מכל הנקודות, זהו בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחולמים כנקודת חול"ם למעלה למעלה יא, זהו שנאמר ואולך אחכם קוממיות שתי קומות - מלופו"ם גבוה מן החיר"ק קומה אחת והחול"ם הוא גבוה מן החיר"ק שתי קומות והוא הגבוה מכל

~ הגהות ~

לארץ בגאולה שלימה שתי עליות בשמים ובארץ היינו ישועת ה' וישועת ישראל גם יחד, וכמו שרמזנו 'חנוך בן ירד' גימטריא 'אנכי אעלך גם עלה' (בראשית מו, ד) עיין בדברינו להלן אות ט"ו באריכות, אם כן שפיר הרי הוא כמו נקודת חול"ם למעלה למעלה.

והנה כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות (מיכה ז, טו), לכך בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחולמים כנקודת חול"ם. וזהו התקוני זוהר תיקון כ"א (מג, ב) וזה לשונו, שמעו הרים את ריב ה' (מיכה ו, ב) דא שכינתא, הרים אלו אבהן, ריב אידי קטטא ומחלוקת עם קודשא בריך הוא על בנהא דאינון בגלותא וכו', ריב ה' לעילא חול"ם

יא. ענין שתי הקומות היינו כמדרש (ילקוט זכריה, תקעז) ישראל נושע בה' (ישעיה מה, יז) עם ה'. ומה שאמר היינו כחולמים כנקודת חול"ם למעלה למעלה, יש להמתיק זה בזה דברי קדשו ודברי הספר יונת אלם (פרק לא) 'חנוך' גימטריא 'חולם', עי"ש והוא פלא.

ודרכנו יובן עם מה שכתוב (שמות כג, כ) הנה אנכי שולח מלאך וגו' ולהביאך אל המקום אשר הכינתי, וברש"י מקדש של מעלה מכוון נגד מקדש של מטה, כי שמי בקרבו (שם, כא) פירש רש"י זה מט"ט ששמו כשם רבו, עי"ש, ר"ל בצאת ישראל ממצרים נשלח המלאך חנוך זה מט"ט (עי' תוס' חולין דף ס, א ד"ה פסוק) להביאם

הנקודות, וזה שפירש רש"י קוממיות בקומה זקופה כאמור.

אי נמי יש לומר 'קוממיות' כמו ואת היקום (דברים יא, ו) זו ממונו של אדם (פסחים קיט, א), קוממיות כפול בעושר ורכוש גדול, וזהו שמבקשים (ברכות ק"ט דשחרית) הוא ישבור עול הגלות מעל נוארנו ותוליכנו קוממיות לארצנו, ר"ל מחוץ הרחצה ועושר:

ואם בחקותי תמאסו (כו, מו). פירש רש"י מואס באחרים העושים. יש לומר על פי הגמרא (ברכות לה, ב) בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית על ידי אחרים, וזהו מואס באחרים העושים, כי אם בחקותי תמאסו על כרחך מלאכתו נעשית רק על ידי עצמו:

או יאמר ואם בחקותי תמאסו וגו' לבדתי עשות (כו, מו). ופירש רש"י מונע את אחרים מלעשות. הנה כשאדם עוסק במלאכה וצא אחד ומצלבצב אותו, הרי זה מונע את אחרים מעשות, והוא בחקותי תמאסו. ומכל שכן כאשר עדת ישראל יושבים במלות סעודת שבת ומצלבצבין אותם בדברים בטלים הרי זה

מונע אחרים מעשות י, והוא בחקותי תמאסו, ודי למצין:

והפקדתי עליכם בהלה (כו, מו). יש לומר כמו אצ הרוצה להפחיד צנו שטיב דרכו מה עושה, לוקח השבט מוסר ותולה אותו ממעל כדי שהילד יצט צו ויפחד מלחטוא, כן הקצ"ה אומר והפקדתי עליכם, ממעל עליכם.

אי נמי לאידך גיסא רמו לטובה, 'והפקדתי' מלשון פקדון, כמו חינוך המתיירא מדבר מה, אציו מטמין אותו דבר שלא יראה אותו החינוך ויפחד.

עוד יש לומר 'והפקדתי עליכם בהלה' מלשון בהילו נרו עלי ראשי (איוב כט, ג), היינו זריחת האור, כי ידוע שצמנכה שם מרומנו כולו ברכות י, וכן זהו נמי (פס' יו) 'ונתתי פני צכס' הוא הצלם חלקים, כי צלם חלקים צרא אותו וצדמות מצניחו יחצרך (בראשית ט, ו), אשר צחטאו מעציר הצלם חלקים מעצמו, וצשוצו מחזירו (וזה"ק נשא קנג, ב), זהו ונתתי פני צכס כנ"ל:

~ הגהות ~

יג. ור"ל על פי המדרש (בר"ר פרשה יא, ב) אור שברא הקב"ה ביום ראשון אדם צופה ומביט בו מסוף העולם עד סופו וכו', עמד וגנזה לצדיקים לעתיד לבוא, עיין שם ובגמרא (חגיגה יב, א), זהו שנאמר 'ופקדתי עליכם' לשון פקדון כאמור, והיינו בהילת האורה של ששת ימי בראשית גנזתי עבורכם לעתיד לבוא, כי כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא שנאמר (ישעיה ט, כא) ועמך כולם צדיקים (סנהדרין צ, א), והבן:

וכו', עי"ש, וכמו אז יוליכנו ה' מהרה קוממיות לארצנו בשתי קומות למעלה למעלה, וכילקוט שם (זכריה, תקצו) גילי בת ציון וגו' הנה מלכך יבוא לך צדיק ונושע (זכריה ט, ט), ומושיע אין כתיב כאן אלא 'ונושע' עם ה', וישראל נושע בה' תשועת עולמים (ישעיה מה, יז), והבן:

יב. וכזוהר הק' (בשלח מז, א) מאן דיתיב בענוגא דשבתא אסור ליה לאתערא מלה דחול, דהא פגים פגימא ביומא קדישא, עכ"ל:

למחר גם כן דרך שם ורואהו אסור עוד הפעם
 כי לא ברת, ויחמול עליו עוד להחירו, אבל עזר
 שוב אחר יום יומים וימנאהו גם הפעם באסורו
 עומד, זכן המלך בודאי כועס עליו ואין מחירו
 עוד, כי מתחייב בנפשו הוא, אבל לא כן מלך
 מלכי המלכים הקב"ה אף כי בכל יום האדם
 נאסר בחצלי היצר הרע, בכל זאת הקב"ה
 מרחם עליו ומחזיר לו נשמתו בכל יום ומחיר
 אסורים כזרכתנו 'מחיר אסורים', כי הוא חנון
 המרבה לסלוח:

או יאמר ורדו בכב שונאיכם, לשון
 ירידה, שיהיו לשונאיכם ירידה על
 ידכם, כמאמר רז"ל שיר השירים (ו, יא) אל
 גינת אגוז ירדתי, עי"ש:

או יאמר ונסתם ואין רודף אתכם.
 כנודע בגלות יראי החטא נמאסו,
 והעמי ארץ צורחים מהם כמו צריחות השד
 מפני ויהי נועם, עיין תולדות יעקב יוסף
 פרשת אמור (ד"ה אמור). ובאמת מי רודף
 אותם שהם צורחים, אין זה אלא כתינוק
 הצורח מבית הספר (עי' ילקוט בהעלותך תשכט),
 שבאמת מי רודף אותו אדרבה לקיחתו לבית
 הספר הוא טובתו האמיתית, אלא שהוא
 תינוק בלא דעת סבור שרודפין אותו, ודי
 למצין. אי נמי המשוקע בעולם הזה נדמה
 לו תמיד שרודפין אותו וצורת מקול עלה
 נדף, זהו שנאמר 'ונסתם', פי', בחון נא
 תראה שאין רודף אותך:

ואם עד אלה לא תשמעו לי ויספתי
 לייסרה אתכם (כו, יח). יש לומר למשל
 אב הרואה את בנו אינו הולך בדרך הישר,
 מה עושה, מיסרו בשבט מוסר בהכאות
 ויסורים לנטותו לתחיה לדרך הטוב, והנה
 צראותו שאינו פועל באופן זה מאומה, איז
 מה האב עושה, משליך השבט ומתחיל לנסות
 עמו במענה רך ומשיב חימה, רק בדברים
 טובים ומגדנות, וכן באמת פועל בזה בטוב
 יותר מצרע.

ובן הקב"ה עושה ומתנהג עם ישראל,
 וכזהו הק' בלק ר"ג ז' על הכתוב (מכה ו, ה)
 עמי זכור נא וכו' עי"ש. וזה ואם עד אלה לא
 תשמעו לי ויספתי מלשון ולא יסף עוד
 (בראשית לת, כו וצרש"י) לא פסק, פי',
 'ויספתי' אפסיק ליסרה אחכם, רק במענה רך
 ובכל טוב שמשפיע לישראל בזה פועל להטיב
 דרכם יותר מעל ידי היסורים כנ"ל:

ושברתי את גאון עוזכם (כו, יט). 'ושברתי'
 לשון תקוה כמו (תהלים קיט, קסו)
 שברתי לישועתך ה' יי'. כי הנה כתיב (תהלים
 סח, לה) תנו עוז לאלקים שישראל נותנים
 תוקפא וחילא לקודשא בריך הוא (זוה"ק
 שמות לב, ז), וזה שאמר 'ושברתי' השי"ת
 מנפה ומייחל ומקוה 'את גאון עוזכם' להיות
 תנו עוז לאלקים, ועל ישראל גאותו (תהלים שס)
 מישראל ה' מנפה גאותו שיתנו לו וישירו לו
 כי גאה גאה.

~ הגהות ~

יד. על דרך המדרש (בר"ר פרשה צא, ו) כי יש שבר (בראשית מב, א) קרי ביה יש סבר, עי"ש:

והבאתי עליכם חרב גוקמת וגו' (כו, כה).
 צדק רמו להפוך הקללה לצרכה,
 היינו רוממות אל בגרונם ומרצ פיפיות צידם
 לעשות נקמה בגוים (תהלים קמט, ו), ושלחמי
 דצר צמוכם, 'דצר' הוא תשובה, 'צמוכם'
 צלצכם, על פי הכתוב (הושע יד, ג) קחו
 עמכם דצרים ושצו אל ה':

בשברי לבם (כו, כו). יש לומר כי עמו אנכי
 צלרה (תהלים לא, טו) וצכל צרתם לו צר
 (ישעיה סג, ט) (עי' תענית טז, א וצוהר הק'
 פינחס ריט, צ). וזהו 'צצברי לבם וגו'', השצר
 והצער אשר לבם הוא שצרי ולערי, וצוהר הק'
 פרשה זו קט"ו (ע"א) ויסרתי אתכם (פס' כח)
 בגלות אף אני עמכם וכו' עי"ש טו, וכשישראל

אי נמי 'ושצרתי' אני מקוה ומיחל 'גאון
 עזכם' לימוד תורתכם, כי אין עוז אלא תורה
 שנאמר (תהלים כט, יא) ה' עוז לעמו יתן
 (וצמים קטו, א; שהש"ר א, ד) זהו גם כן להלן (פס'
 כו) צצברי לבם מטה לחם, פי', תקוותי לבם
 שחתנו לי מטה לחם הוא התורה כמו שנאמר
 (משלי ט, ה) לכו לחמו בלחמי, כי ישראל
 מפרנסין לאציהם שצממים צתורה ותפלה
 כנ"ל, והקצ"ה מיחל ומקוה לזה:

ותם לריק כחכם (כו, ט). הדיוק 'כחכם', הם
 אותם שאומרים כחי ועוצם ידי עשה לי
 (דברים ת, יז), ולהוציא אותם שזוכרים כי ה' הוא
 הנותן לך כח לעשות חיל (שם, יח):

~ הגהות ~

להבה אינו שולט למרחוק, משנולד יוסף בטח
 יעקב בהקב"ה ורצה לשוב, עי"ש. ויש להבין
 הלא הבטחון בהקב"ה יתכן להיות תמיד. ועוד,
 הלא אש בלא להבה גם כן שורף הקש.

אלא הענין בזה, כי בית יעקב אש שאינו שולט
 למרחוק הוא הכח לישועה של מטה, אבל בית
 יוסף להבה השולט למרחוק למעלה, היינו כי
 יוסף עשה את הישועה של מעלה כביכול להיות
 התקשרות בישועה של מטה, כענין ויושע ה' עם
 ישראל יחד, וזהו הזוהר הק' (מקץ קצו, ב) מאי
 אברך (בראשית מא, מג) קשירו דאתקשר שמשא
 בסיהרא וכו', ובגין דא כלא ברזא עלאה איהו
 וכו', יוסף זכה למלכותא דלעילא ולמלכותא
 דלתתא, עי"ש.

זהו הענין אצל יעקב, כי כל זמן שהיה נוגע
 לישועתו בלבד לא איכפת ליה, רק משנולד יוסף
 בטח בהקב"ה, כלומר במה שנוגע ישועתו
 להקב"ה ישועה של מעלה, ואז רצה לשוב,
 והיינו כענין ושב ה' אלקיך את שבותך (דברים ל,
 ג). זהו 'אם יבוא הגואל ויאמר פקידה כפולה'

פו. וזהו המדרש (בר"ר צא, ו) הנ"ל (בהגהה הקודמת)
 וירא יעקב כי יש שבר (בראשית מב, א) קרי
 ביה יש סבר, ומה ענין לדרוש כך. אלא בהקדם
 ביאור הענין מה שנאמר בגאולת מצרים (שמות
 ג, טז-יח) פקד פקדתי וגו' ושמעו לקולך, ופירש
 רש"י שכבר סימן זה מסור בידם מיעקב ויוסף
 שבלשון זה הם נגאלים, עי"ש, וזה לשון המדרש
 (שמו"ר פרשה ג, ח) מסורת גאולה היא בידם
 שכל גואל שיבוא ויאמר להם פקידה כפולה
 גואל של אמת הוא, עי"ש, וצריך הבנה למה
 בחרו דווקא הלשון פקידה כפולה להיות סימן
 הגאולה. גם ידוע הדקדוק (עי' ברמב"ן שם, יח) הלא
 אצל יעקב לא מצינו שאמר פקד יפקד. וכן מצינו
 שנאמר (תהלים עז, טז) גאלת בורע עמך בני
 יעקב ויוסף סלה, למה נקט דווקא יעקב ויוסף.

אלא על פי מה שכתוב (בראשית ל, כה) ויהי
 כאשר ילדה רחל את יוסף ויאמר יעקב אל לבן
 שלחני ואלכה אל ארצי, ופירש רש"י משנולד
 שטנו של עשו והיה בית יעקב אש ובית יוסף
 להבה ובית עשו לקש (עובדיה א, יח), אש בלא

נושעים ה' נושע עמהם כמדרש וילקוט נביאים
(זכריה, תקעו) ויושע ה' (שמות יד, ג) כתיב 'את
ישראל' עם ישראל יחד, עי"ש:

א' נמי כמו שישראל מקווים לה' כן הוא
יתצרך מייחל להשפיע להם פרנסה וכל
טוב, כי חפץ חסד הוא (מכה ג, יח) וצרח את
העולם להטיב לצריותיו (עי' עץ חיים שער הכללים

פרק א). וזהו (תהלים קמה, טו) עיני כל אליך
ישצרו ואמה וגו', פי', גם אתה הקצ"ה מייחל
להיות נותן להם את הכלם, וזהו שנאמר
'בשצרי' לשון תקוה שהשי"ת אומר זאת סברי
ותשוקתי שיהיה 'לכם מטה לחם':

או יאמר בשברי לכם מטה לחם. על פי
המדרש פרשה זו (ויק"ר לה, ו), הככר

~ הגהות ~

עי"ש. והרמז לזה 'אנכי אעלך גם עלה' גימטריא
'חנוך בן ירד', וכן שני פעמים 'פקידה' גימטריא
'חנוך מטטרו"ן', עיין בדברינו לעיל אות י"א.

והנה כן בהתגלות הסנה מבואר במדרש
(שמו"ר פרשה ב, ה) בכל צרתם לו צר אמר ליה
הקב"ה למשה אי אתה מרגיש שאני שרוי בצער
כשם שישראל שרוין בצער, הוי יודע ממקום
שאני מדבר עמך מתוך הקוצים כביכול אני
שותף בצערך, עי"ש. זהו להכנת הגאולה נאמר
(שמות ג, ב) וירא מלאך ה' אליו בלבת אש ופירש
רש"י שלהבת אש לבו של אש, ר"ל לבו של אש
הוא בית יעקב אש, שלהבת אש הוא בית יוסף
להבה, על ידי שניהם שלימות הגאולה כנ"ל.

והוא המדרש (שהש"ר ב, ה) סמכוני באשיות
בשתי אשות. וכן הוא גם כן המדרש (דב"ר
פרשה ז, ט) שהיו שני זקוקין של אש יוצאין
מבין שני בדי הארון והיו שורפין לפנייהם את
הנחשים ואת העקרבים עי"ש, ר"ל זכותם של
יעקב ויוסף. וזהו 'ושמעו לקלך' גימטריא שני
פעמים 'אש'. ופירש רש"י סימן זה מסור בידם
מיעקב ויוסף, היינו שלהבת אש ולבו של אש
פקידה כפולה למטה ולמעלה.

והוא הפירוש 'וירא יעקב כי יש שבר' היינו
בכל צרתם לו צר, וכאמור בפנים בשברי לכם
הצער שלכם הוא צערי ושברי, כי נוגע לישועת
ה', ומרומז 'יש שבר' גימטריא 'ישועת ה'', ועל
ידי זה יש סבר ותקוה לישראל שברתי לישועתך
ה', והבן:

ר"ל כי לה' הישועה על ידי ישועתן של ישראל
'גואל של אמת הוא', וסימן זה מסור בידם
מיעקב ויוסף כח שני הישועות שזהו פירוש
הכתוב גאלת בזרוע עמך בני יעקב ויוסף סלה.

וזהו הכתוב (שמות כג, כ-כא) הנה אנכי שולח
מלאך לפניך לשמרך בדרך ולהביאך אל המקום
אשר הכינתי וגו' כי שמי בקרבו, ופירש רש"י
זה מטטרו"ן ששמו כשם רבו עי"ש, להבין למה
נבחר מלאך זה דווקא. אלא כי ידוע חנוך זה
מט"ט (עי' תוס' חולין דף ס, א ד"ה פסוק), והנה
הוא היה מקודם על הארץ, יודע היטב צערן של
ישראל בעולם הזה, יש לומר לכך נבחר להיות
כותב זכיותן של ישראל כמאמר חז"ל (תגיגה
טו, א), וכיון שעלה השמימה יודע גם צער
השכינה, עיין זוהר הק' (ויחי רכג, ב) שנקרא
חנוך בן ירד בן השכינה שירדה עשר ירדות
עי"ש. זהו שנאמר 'הנה אנכי' מחמת כי עמו
אנכי בצרה אני שולח המלאך אשר שמי בקרבו
זה מט"ט, 'להביאך אל המקום אשר הכינתי' כי
הוא הראוי להביא הגאולה הכפולה למטה
ולמעלה. זהו שפירש רש"י (שמות כג, כ) בית
המקדש של מעלה מכוון כנגד בית המקדש של
מטה.

וזהו מה שאמר הקב"ה ליעקב (בראשית מו, ד)
ואנכי אעלך גם עלה, למה כפל לשון. אלא
מחמת כי עמו אנכי בצרה לכך אעלך גם עלה
שתי עליות בשמים ובארץ. וזהו הזוהר הק'
(שמות מו, ב) ואנכי אעלך גם עלה עם המרכבה

תשיצו ותחזירו לכם הפרנסה גם כן, כי תפלה
בצבור היא סגולה לפרנסה יי, ודי למצין:

והשיבו לחמכם במשקל (כו, כו). על פי
שפירשתי בכללים (אות ג עמ' שה ע"ד
הגמ' תענית כה, א) גמירי מן שמיא מיהיב יהצי,
אך המניעה 'משקל לא שקלי' שאין כלי הראוי
לקבל, ודי למצין.

אי נמי 'והשיצו וגו'' להשיצ הפרנסה אליו
הוא על ידי משקל מעשיו שישקול את עצמו
חליו וכאי חליו חייב (ע"י קידושין מ, ב).

או 'והשיצו לחמכם במשקל' בחודש תשרי
מזל מאזנים (ויק"ר כט, ח), כמאמר חז"ל (ב"מ
טז, א) מזונותיו של אדם קצוצין לו מראש
השנה, ע"ש:

והשמדתי את במותיכם (כו, ז). הוא
הגאות, וגעלה נפשי אתכם
פירש רש"י זה סילוק שכינה. היינו כי על ידי

והמקל ניתנו מכורכים משמים, יש לומר זהו
שנאמר בשצרי לכם מטה לחם, היינו אשצור
המקל שניתן מכורך עם הלחם:

ואפו עשר נשים לחמכם בתנור אחד
והשיבו לחמכם וגו' (כו, כו). יש לומר
'עשר נשים' רומז לנשמות ישראל ט"ז ברתא
לחברה (זוה"ק משפטים נה, א), זהו שאמר 'ואפו
עשר נשים' מרמז לתפלה צעירה, ובתנור אחד
דווקא צבית הכנסת ולא ציחידות צביתו, שעל
זה נאמר להלן (פס' לג) ואחכם אורה בגוים
פירש רש"י שצבעה שגולים למקום אחד רואין
זה את זה ומתנחמין, ר"ל כשנפזרים כל אחד
לכדו ומתפללים ציחידות צביתו שכל השבוע
לא רואין זה את זה הוא 'אתכם אורה בגוים',
אבל תפלה בצבור צבית הכנסת רואין זה את
זה ומתנחמין, כי נותנין כח והתלהבות זה
לזה יי, כמו מרקחת שכל אחד קופח מחזירו
טעם או ריח, ועל ידי זה חוזרים ומתחזקים
באמונה ובטחון, וממילא 'והשיצו לחמכם'

~ הגהות ~

משתנות ככרום שנאמר כרום זלות לבני אדם
וכו', ע"ש, ויש להבין שייכות הדרשות זה לזה.

אלא שני דברים הן שיתכן עליהם לומר נצרך
לבריות, והיינו בפרנסה כשנצרך האדם לבריות
חלילה, ובתפלה בצבור נצרך לבריות עד התאסף
עשרה, אמנם אם נצרך האדם לבריות בתפלה
בצבור ונשמע לדרש 'כרום זלות' על תפלה
העומדת ברומו של עולם שלא לזלזל בה, על ידי
זה אינו נצרך לבריות בפרנסה, ואין עוד לדרוש
'כרום זלות' על השתנות פניו ככרום, הרי כי
תפלה בצבור סגולה לפרנסה. ועיין דברי ישראל
פרשת ויצא (עמ' קסג) על הכתוב (בראשית כח, טו)
כי לא אעזבך וכו', והבן:

יז. עיין לעיל בהגהות פרשת שמיני אות י"ב
הבאתי מתקוני זוהר (תיקון ו כב, ב) אשה דא
נשמתא, ע"ש:

יז. יש לומר המשל בתנור אחד כענין הגמרא
(ביצה יז, א) מפני שהפת נאפה יפה
כשהתנור מלא ע"ש, כן בבית הכנסת תפלה
בצבור נותנין כח והתלהבות זה לזה, והבן:

יח. וראיה לזה מגמרא (ברכות ו, ב) מאי כרום
זלות לבני אדם (תהלים יב, ט) אמר ליה אלו
דברים שעומדים ברומו של עולם ובני אדם
מזלזלין בהם, ופירש רש"י (ד"ה דברים) כגון תפלה
שעולה למעלה, ועוד שם, רבי יוחנן ורבי אלעזר
דאמרי תרווייהו כיון שנצרך אדם לבריות פניו

על הכתוב (בראשית יא, ט) ומשם הפינא, וכי
אי זו קשה של דור המצול או של דור הפלגה,
אלא במצול היתה מריצה דיניהם לכך נאצדו,
ואלו היו נוהגים אהבה וריעות דיניהם וכו',
שנאחי המחלוקת וגדול השלום, עי"ש, והוא
עיכוב הגאולה כידוע מאא"ז זצוק"ל כי
חורבן בית המקדש היה מפני שנאת חנם
(יומא ט, ב) והמיקון הוא אהבת חנם יט, וזהו
הזהר הק' צפרשה (קטו, ב) על הכתוב (פס'
מד) ואף גם זאת בהיותם, כלל כחדא לא
מאסתים וכו', עי"ש:

והנשארים בכם והבאתי מורך בלבבם
(כו, ז). יש לרמוז 'והנשארים
בכם' הם שמשמרים עצמן כשיריים (עי' ר"ה ז,
ב), והבאתי מורך בלבבם כי יראת שמים:

ורדף אותם קול עלה נדף וגו' (כו, ז).
ותרגם אונקלוס קול טרפא. רומז

הגאות אין אני והוא יכולין לדור במקום אחד
(פסוק ה, א), וזהו (פס' לא) ונתתי את עריכם
חרבה על פי קהלת רצה (פרשה ט, יד) עיר
קטנה זה הגוף, ועל זה פירש רש"י יכול מאדם
וכו' חרבה מעובר ושז וכו', פירוש על ידי כך
הגוף יהיה חרב מעובר ושז, לבחתי עשות
תשובה על מה שהיה עובר וחטא, כי עבור
שנתגאה מחזיק עצמו לנדיק ואינו מכיר
חטאמו ושצריך לתשובה, וזהו (שס) והשמותי
את מקדשיכם ולא אריח צריח ניחוחכם, כי
אותו לא אוכל כנ"ל:

ואתכם אזרה בגוים (כו, ז). ופירש רש"י
זו מדה קשה וכו'. לכאורה הו' ליה
למימר זו גזירה קשה, כי צצצ מדות אהבה
יראה וכו' שייך לומר מדה קשה, אבל מה
שייך על אזרה בגוים שהוא גלות לומר מדה
קשה. אלא 'אזרה בגוים' ר"ל פירוד לצנות,
וזו מדה קשה, כמו שפירש רש"י צפרשת נח

הגהות:

זה, ואמר אליו מה אתה מתאבל, על חורבן בית
המקדש, ומפני מה חרב, על שנאת חנם,
וההיפוך הוא אהבת חנם, ונמצא זה הוא תיקון
שכינה יותר ממה שאתה מתאבל, עכ"ל.

עוד אמר, כאשר שני ישראלים אוהבים זה לזה
נעשה שם מלא, כי שני פעמים 'אהבה' גימטריא
כ"ו מספר שם הוי"ה, וזה ואהבת לרעך כמוך
אני ה', עכ"ל. עוד אמר 'אז יודען האבען זיך
ליעב איז פין אללע יודען איין יוד, ממילא איז
פין אללע הענד איין האנד, קען מען דערגרייכען
אין הימל אריין און נעמען זיך כל טוב',
עכ"ל, ודברי פי חכם חן:

ב. וכמאמר חז"ל (עבודה זרה כ, ב) ענוה מביאה
לידי יראת חטא:

יפ. ועוד אמר אא"ז זצוק"ל מקאזמיר, אפילו
בשעה שאדם הולך בערב יום הכפורים
מלובש בקיטל ונרות בידו, אם יאמר לו חברו
לך עמי לטייל ודאגה בלבי אשיחנה, ילך עמו,
כי מה הוא רוצה לעשות ביום הכיפורים תשובה,
וזה תחילת התשובה, כי ואהבת לרעך כמוך (לעיל
יט, יח) זה כלל גדול בתורה (בר"ר כד, ז הובא ברש"י
שם), עכ"ל. ונודע כי צדיק אחד היה נוהג לספר
דבר זה מקאזמיר בכל שנה ושנה בסעודת ערב
יום הכיפורים לפני כל נדרי.

עוד סיפר אא"ז זצוק"ל מקאזמיר כי פעם
אחת ראה לאיש אחד אשר בשעה שאמר הקינות
בתשעה באב נגש אליו אחד וביקש ממנו שילך
עמו לכתוב לו אגרת בענין נחוץ, והיה קשה
לאיש לעשות אותו דבר כי איך מניח זה מפני

(סנהדרין נח, א) לאימת אחי מר, אמר ליה היום, היום אם בקולו תשמעו (מהלים נה, ז), עי"ש. וזהו הפירוש 'ידעת היום', אימתי 'השיבות וגו' כנזכר לעיל לדעת האמת כי ה' הוא האלקים.

ולבך יעקב נטל המשכון, כי תתן אמת ליעקב (מכה ז, כ), והאות וא"ו דווקא דליקרי אות אמת כנודע כמו שכתוב ריש זוהר הק' ויקרא (ב, א).

אי נמי כי לגאולה העיקר הוא האמת, וזה העיכוב לגאולה משום וטהי האמת נעדרת (ישעיה נט, טו), ולכך אות וא"ו שהיא אמת נטל לערבון היינו יהיה איך שיהיה איך שידעו על כל פנים בעצמם האמת, בזכות זה תהיה הגאולה:

או יאמר וזכרתי את בריתי יעקב וגו', והארץ אזכור. פירש רש"י למה נמנו אחרנית כלומר כדאי יעקב הקטן לכך ואם אינו כדאי הרי יצחק וכו'. נמצא כפי רש"י ז"ל גם סוף פסוק הפירוש כך, אם הם אינן כדאי הרי הארץ. להצין זאת יש לומר על פי שמות רצה (פרשה א, ט) ועלה מן הארץ (שמות א, י) כשישראל צירידה התחתונה הם עולים, הרי זה הזכות שכל הזכותים שבשפלינו זכר לנו (מהלים קלו, כג), וכמו שאמר אאמו"ר זלוק"ל על הכתוב (שמות יד, טו) מה תצק אלי וכו', וכיון שהם צרה וצדיוטא התחתונה הם צמעלה עליונה בשמים, עיין שם במקרא

לפרנסה כמו שנאמר (מהלים קיא, ה) טרף נתן ליראיו, ור"ל טרדות הפרנסה רודפת את בני האדם, אבל 'ונסו מנוסת חרב' לתפלה כהרגום חונקלום בחרבי (צראשית מת, כב) 'צלומי', והוא התחזקות באמונה, אזי 'ונפלו' כל הדאגות 'ואין רודף':

והתודו את עונם וגו' במעלם אשר מעליו בי וגו' אף אני אלך עמם בקרי (כו, מ-מא). הקושיא מצוהר אם יעשו תשובה למה ילך עמם בקרי. אך הפירוש והתודו את עונם צמעלם מלת 'צמעלם' מפרש אופן ההתוודות כהרגומם 'בשקר', היינו על דרך הטובל והשרץ בידו כא, אזי אף אני וגו':

וזכרתי את בריתי יעקב (כו, מב). מלא וא"ו, שנטל אות משמו של אליהו ערבון שיצוא לבשר גאולה בניו, עיין ברש"י. ולכאורה אמאי אות וא"ו דווקא, וגם מה לי מצורת הגאולה, ולמה לא הגאולה עצמה שיצוא משיח ויגאול אותנו.

אלא הענין בשורת הגאולה על ידי אליהו, שיכניס בלזם של ישראל לדעת האמת כי ה' הוא האלקים כמו שעשה צהר הכרמל שנאמר (מלכים א' יח, לט) ויפלו על פניהם ויאמרו ה' הוא האלקים, כי צוה תלויה הגאולה כמו שנאמר (דברים ל, ג) ושכ וקצקץ מאי ושכ היינו מה שנאמר (דברים ד, לט) וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא אלקים, וידוע

~ הגהות ~

למה הוא דומה, לאדם שתופס שרץ בידו שאפילו טובל בכל מימות שבעולם לא עלתה לו טבילה:

בא. והרי זה מאמרם ז"ל (תענית טז, א) אדם שיש בידו עבירה ומתודה ואינו חוזר בה

בפרשת בשלח (עמ' שסא). זהו 'והארץ'
כשישראל צירידה שחיס לארץ נפשם חס ושלוש,
'אזכור' זה כדאי יותר מהכל:

או יאמר וזכרתי את בריתי יעקב וגו'.
וברש"י למה נמנו אחרנית וגו', כדאי
יעקב הקטן ואם אינו כדאי הרי יצחק וגו'.
והנה כן גם כן יש להצין מאמר רז"ל (אבות
פ"א מ"ג) על שלשה דברים העולם עומד על
התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים,
וידוע (וזה"ק ספרי תורה ויאל קמו, ג) השלשה
עמודים אלה, הם צנחנית השלשה אבות,
אברהם הוא עמוד גמילות חסדים, יצחק עמוד
עבודה, יעקב עמוד התורה, ואם כן קשה גם
כן למה נמנו אחרנית הוי ליה למימר מקודם
גמילות חסדים שהוא אברהם ואחר כך על
עבודה ועל התורה.

אלא על פי דברי אא"ז זלוק"ל המצואר
בדברינו פרשת לך לך (עמ' נה) על המאמר

(רש"י בראשית יב, ג מפסחים קיז, ג) כך חותמין,
שאמר עד הבעל שם טוב היה העולם עומד
על עמוד התורה, ומן הבעל שם טוב התחיל
עמוד העבודה, ועכשו בעקבותא דמשיחא שאין
צנו כח לתורה ולעבודה, העולם עומד על
גמילות חסדים, ולכך 'וזכרתי את בריתי יעקב'
היינו עמוד התורה, 'ואף יצחק' הוא עמוד
עבודה, 'ואף את בריתי אברהם אזכור'
בעקבותא דמשיחא אף את בריתי אברהם לצד
עמוד גמילות חסדים אזכור, עיין שם באורך
כל דבריו, וממילא מתורץ על נכון.

והנה גם כזה היה תימה, היעלה על
הדעת לומר על יעקב המוצח שצאצא את
אינו כדאי וכו'. אבל לפי האמור הפירוש 'אם
עמוד התורה אינו כדאי' היינו בשעה שאין
תורה הרי יצחק עמוד עבודה, ואם אין עבודה
הרי אברהם מדת גמילות חסדים זכות זה כלצד
גם כן כדאי, ובעקבותא דמשיחא כך חותמין
בגמילות חסדים כב.

~ הגהות ~

י, ד) כי אתא המן לגביהון אמר לון במה אתון
עסקין, אמרו לו במצות העומר, הדא הוא דכתיב
(לעיל ב, יד) ואם תקריב מנחת בכורים לה' וכו',
אמר לון קומו דנצחון עשרה מנכון לעשרה אלפי
קנטרון דכסף דילי וכו', ועיין ביפה ענף כי
העוסק בתורת עולה כאלו הקריב (עי' מנחות קי, א)
לכך במה שלמדו דיני העומר נחשב לישראל
כאלו הביאו, והיה דבר בעתו שבאותו היום היו
מקריבין עומר בזמן שבית המקדש קיים, עי"ש.
וגאולה השלישית עתידה להיות על ידי משיח
ובזכות גמילות חסדים כמבואר בפנים כך
חותמין.

ויש לומר שלשה עמודים הנזכרים לעיל
נצמחים משלשה סימנים שיש בישראל ביישנים

כב. והענין בזה על פי הזוהר הק' (וישלח קסט,
א) כתיב (בראשית לב, כ) גם את השני גם את
השלישי וגו' שלשה פעמים, רמז לשלשה
גאולות על ידי שלשה צדיקים משה מרדכי
משיח שעתיד לגאלנו בקרוב, עכ"ל עי"ש. ונראה
לי כי בזכות שלשה העמודים תורה עבודה
גמילות חסדים היו השלשה גאולות, והיינו
גאולה הראשונה היה על ידי משה בזכות התורה
כמו שנאמר (שמות ג, יב) וזה לך האות וגו'
בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים
על ההר הזה, וברש"י וששאלת מה זכות וכו'
דבר גדול יש לי על הוצאה שהרי עתידים לקבל
את התורה וכו', עי"ש. גאולה השניה היה על ידי
מרדכי בזכות עבודה וכמדרש (אסתר רבה פרשה

ומה שאמר הכתוב וזכרתי את צריתי יעקב, אף שהשם יעקב מורה על צחינת קטנות וכן לעורר זכותו הו' ליה למימר את צריתי ישראל המורה על צחינת גדלות כידוע (וזה"ק בלק רי, ג), יש לומר השם יעקב אף שהוא צחינת קטנות יעקב הקטן (עמוס ז, ג ע"י חולין ס, ג ובמידושי אגדות מהרש"א ד"ה א"ל לבי), אך מכל אחר מורה על גדלות ויעקב איש תם (בראשית כה, כז) מדת תמימות, והבן:

א' גמי יעקב הוא מורה, ילחק עבודה היינו תפלה, אברהם הוא אמונה כמו שנאמר (בראשית טו, ו) והאמין צה', וכן כתוב (נחמיה

ט, ח) ומנחת את לצבו נאמן לפניך, והנה עכשיו בעקבותא דמשיחא קטני הדעת אף שהתורה ותפלה ועבודה אינו כראוי ואינו כדאי, הרי אברהם עמו - כדאי זכות האמונה, כידוע (מכות כד, א) בא חזקוק והעמידן על אחת ולדיק צאמונתו יחיה (חזקוק ג, ד), וכמו שנאמר (תהלים נב, ג) 'להגיד וגו' חסדך' בזכות 'ואמונתך צלילות' בחשכות הגלות שנקרא לילה (וזה"ק בראשית כג, ג).

ובמו בקריעת ים סוף שלא היה להם שום דרך להנצל הם לפנייהם והשונא מאחרייהם והסיוט מן המדבר, אמר הקצ"ה כדאי

~ הגהות ~

מילתא זוטרתא כי הופיע מיראתו עליהם (תולדות יעקב יוסף פרשת צו ד"ה עו"ל כי שמעתי ממורי).

ויש לומר זהו שאמר לו ה' (שם, ז) ראה ראיתי ודרשו ז"ל (שמו"ר פרשה ג, ב) אני רואה שתי ראיות, ר"ל מן היראה יבואו לתורה, והרמוז 'ראה ראיתי' גימטריא 'יראה תורה'. וזהו שנאמר (שם, יב) וזה לך האות כי אנכי שלחתיך בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה, ופירש רש"י השיבו על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון, וזה לך האות הוא מראה הסנה וששאלת מה זכות יש לישראל וכו' שהרי עתידים לקבל את התורה, ויש לדקדק מה נפקא מיניה באיזה סדר השיבו. אלא 'על ראשון ראשון' פירושו כי במראה הסנה משם הושג היראה הוא הראשון כי ראשית חכמה יראת ה', ו'האחרון' הוא התורה אחר היראה.

והנה מדת הרחמנות היא הכנה לעבודה ויסודה, וזהו (אבות פ"ב מ"ג) אל תעש תפלתך קבע אלא רחמים וכו', ולכך על הכהנים בעבודתם אמרו חז"ל (יומא יט, א) הני כהני שלוחי דרחמנא ניהו, כידוע מספרים הק' (תפארת שלמה פרשת פנחס ד"ה א"י פנחס הא') הפירוש שהם

רחמנים גומלי חסדים (יבמות עט, א). כי הבושה זו יראה כמו שנלמד שם ביישנין דכתיב (שמות כ, יז) ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו, והוא הכנה לתורה כמו שנאמר (תהלים קיא, י) ראשית חכמה יראת ה', (ע"י במהרש"א נדרים כ, א ד"ה יראתו וביבמות עט, א ד"ה לענין ודו"ק), וכמאמר חז"ל (שבת לא, א) על הכתוב (ישעיה לג, ו) יראת ה' היא אוצרו, וכן (אבות פ"ג מ"ז) אם אין יראה אין חכמה.

לכך ביציאת מצרים שהיו צריכים לקבל התורה היתה הגלות מקודם למען השגת היראה, כי היא הכנה לתורה, זהו (שמות א, י) הבה נתחכמה לו פירש רש"י כל הבה לשון הכנה והזמנה לדבר עי"ש, ואינו מובן ענין ההכנה בזה. אלא הפירוש כי אמרו נקלקל בישראל את ההכנה והזמנה לחכמה הוא היראה. אמנם על זה נשלח משה הגואל להכניס היראה בישראל, וזהו הענין שנאמר במראה הסנה (שם ג, ו) ויסתר משה פניו כי ירא מהביט אל האלקים, שניתן לו אז היראה וממילא לכל ישראל, וכן מצינו (ברכות לג, ב) אטו יראה מילתא זוטרתא היא וכו', אין לגבי משה מילתא זוטרתא היא, וכידוע הפירוש בהיותם אצל משה היה היראה להם לישראל

האמונה שהאמינו צי לקרוע להם את הים, עי"ש (מכילתא בשלח מס' דוהי פרשה ג), כן כימי נאחך ממנרים ארצנו נפלחות (מיכה ו, טו). וידוע (רש"י לעיל יט, יט) תקה היא צלי טעם רק אמונה, זהו לעיל (פס' ג-ד) 'אם בחקותי תלכו' באמונה 'ונתתי גשמיכם בעתם' בזכות אמונה כמו שנאמר (ישעיה לג, ו) והיה אמונת עמך כנ"ל, ופירש רש"י בשעה שאין דרך בני אדם לנאח היינו עכשיו בשעת חורבן שאין דרך לנאח כמזכר לעיל בקריעת ים סוף, ואמר 'כגון צלילי רביעית' ר"ל בחשכות הגלות הרביעית יעזור השי"ת בזכות האמונה כאמור:

וזכרתי את בריתי יעקב וגו'. וזרש"י ולמה לא נאמר זכירה ציחק אלא אפרו של יצחק נראה לפני צבור ומונח על

המונח. הוי ליה למימר כנוס או קבוצ ומונח מהו 'צבור', אלא רמו לתפלה בצבור הוא אפרו של יצחק עמוד העבודה (זוה"ק ספרי פסוק וינא קמו, ז), והוא מונח על המונח:

והארץ תעזב מהם (כו, מג). פירוש 'תעזב' לשון עזרה כמו (שמות כג, ה) עוזב תעזוב, כלומר הארץ נושע מהם ועל ידם:

ואף גם זאת בהיותם וגו' (כו, מד). נראה לי על פי זוהר הק' בלק קצ"ח א', מאן גרים להו לישראל למהוי סורר ומורה לגבי אציהן דצמיהא, בגין דאיהו זולל וסוצא צסאר עממין שנאמר (תהלים קו, לה) ויתערצו וגו', עי"ש. זהו הפירוש בהיותם צאריך אוציהם ר"ל

~ הגהות ~

ועיין גם כן מה שמביא אאמו"ר זצוק"ל המחבר בדברי ישראל פרשת מקץ (עמ' רנו) בשמו, על הכתוב (בראשית מג, יד) ואל שדי יתן לכם רחמים ושלח לכם את אחיכם אחר ופירש רש"י את אחיכם זה שמעון אחר לרבות את יוסף, והקשה אם כן הוי ליה למימר יתן 'לו' או 'להם' רחמים, אלא יתן 'לכם' דווקא שיכניס בתוך לבכם רחמנות על אחיכם אחר ועל ידי זה תעוררו רחמנות למעלה ותבוא הישועה, עכ"ל בקיצור, הרי כאמור.

אמנם מדת גומלי חסדים אם איננה רק בטבע רצון האדם וחפץ נפשו בלבד, אין ענין הכנה זו למנותה בפני עצמה כי מה בצע לחבירו, ואין עיקר במדת גומלי החסדים רק מעשה הגמילות חסדים עצמה, לכך שניהם נמנו כאחת, ודו"ק. וככל האמור הרי זה הרמו 'בישנים רחמים וגומלי חסדים' גימטריא 'משה מרדכי משיח' שעתיד לגאלנו בקרוב אמו סלה:

שלוחי מדת הרחמים והרחמנות עי"ש, וזהו בימי מרדכי ואסתר שהיה הגאולה על ידי עמוד העבודה כנ"ל, לכך היה נצרך ההכנה בהתעוררות המדה של רחמנות.

והוא הענין שאמר אא"ז זצוק"ל מזוואלין בשם אביו אא"ז זצוק"ל מקאזמיר בזה הלשון, כי זה שכתוב (אסתר ד, טז) וצומו עלי וגם אני ונערותי אצום כן, לפי שהיו שם שניהם בסכנה, ישראל בגזירת המן ואסתר לפי שתבוא שלא כדת, אמרה 'וצומו עלי' היינו שאתם תצומו בכוונתכם עלי פירוש למעני, וגם אני ונערותי אצום כן' פירוש בשבילכם, והתועלת כי המתפלל על חבירו אין משגיחין בשמים ואין מדקדקין אחריו, לא על המתפלל ולא על מי שמתפללים עליו, על המתפלל אין מדקדקין כי אינו מתפלל בעדו, וגם על מי שמתפלל עליו כי הוא אינו מתפלל כלל, וגם לפי שמעוררין עליו רחמנות, באמרם ומה בשר ודם יש לו רחמנות כל שכן למעלה, עכ"ל.

שֵׁשׁ דִּי צִלְקוּתִי לְכָל צְרִיָּה, פִּי, שֶׁהִשִּׁי"ת
מִסְתַּפֵּק צְמִיעוּט.

אבל 'איש כי יפליא', מי שהוא צעני
עצמו 'איש', איני מקבל מנחת עני כזו, רק
'בערך נפשות לה' לפי הערך הגבוה שמחזיק
עצמו. כי איתא בעירוין י"ז (ע"א) חס הקצ"ה
בא עם אצרהם יחזק ויעקב צדין אינס יכולים
לעמוד, אפס שהקצ"ה מסתפק צמיעוט, מה
שאינן כן זה שממגאה בעבודתו מעיינים מה
טובה שממגאה בה, כי אילו פינו מלא שירה
גם כן אין אנו מספיקים להודות לה' (תפלה
'נשמת'), ודי למצין:

והיה הוא ותמורתו יהיה קודש (כו. י).
אפשר יש לפרש על ענין תשובה, כיון
שחטא מחליף עולם עומד בעולם עובר (וידי
בסליחות דערב ר"ה), ובתשובה נתחלפו הדברים
בהיפוך ומהעבירות נעשו זכיות (ע"י יומא פו, ב),
ונעשה כצריה חדשה (ויק"ר ל, ג), והיה הוא
ותמורתו יהיה קודש.

אי נמי מלת 'הוא' בתמורתו להיפוך
נעשה 'אזה' לשון חשק כמו אזה למושב לו
(תהלים קלז, ג), זהו שנאמר 'הוא ותמורתו'
היינו הוא וכל תשוקתו יהיה רק מוקדש לה':

או יאמר והיה הוא ותמורתו יהיה קודש.
אין 'והיה' אלא שמחה (בר"ר מז, ג),
וההיפוך הוא נער חלילה, ולעולם בכל מדה
שמודד לך צריך לומר כל דעבד רחמנא לטב
עבד (ברכות ס, ב), זהו שנאמר 'והיה' שמחה
'הוא ותמורתו', פ"י, צין כך וצין כך 'היה
קודש לה' לומר הכל מן השמים.

'אף גם זאת' גרים להו לישראל צעניל 'היותם'
צארץ אוציהם', ועל כן לא מאסתים וגו':

אלה החקים והמשפטים וגו' אשר נתן ה'
בינו ובין בני ישראל וגו' (כו. מו). ירלה
כמו הצונה בית ועליה צריך לעשות קולם להיות
עולים ויורדים זו, כן הקצ"ה צרא שמים וארץ
שהם הבית והעליה כגמרא (חגיגה יב, א)
בחלוקי דעות איזה נצרא תחלה עי"ש, והסולם
הוא התורה שדרך זו ישראל עולים למעלה
ויורידו השכינה לארץ להשרות בתחתונים, וזהו
(בראשית א, ח) בראשית צרא חלקים את השמים
ואת הארץ צעניל התורה כדאיתא שם במדרש
(הוצא צרש"י שם), שהוא הסולם והצעניל המוליך
ומציא ממקום ומקום, כי על ידי התורה ירדה
השכינה וישראל עולים למעלה, והיא התחברות
שמים וארץ, זהו שנאמר אלה החקים
והמשפטים והתורות אשר נתן ה' בינו וצין
ישראל, שהקצ"ה על השמים כצדו, ישראל
צארץ, והתורה היא הסולם צינו וצין ישראל:

איש כי יפליא וגו'—בערך נפשות וגו'
ואם בהמה אשר יקריבו ממנה
קרבן לה' כל אשר יתן ממנו לה' יהיה
קודש (כו. ב). יש לומר על פי (חולין ה, ב) אדם
ובהמה תושיע ה' (תהלים לו, ז) אלו צני אדם
הערומין צדעת ומשימין עצמן כבהמה, זהו
'ואם בהמה - אשר יקריבו ממנו קרבן לה'
היינו כי קרוב ה' לנשצרי לצ (תהלים לד, יט),
אז כל אשר יתן ממנו לה' יהיה קודש, היינו
אפילו קפיטל תהלים ומשנה משניות חשוב
ומקובל ומרובה לפני המקום. ועל זה נאמר
(צפרשת לך לה, יא וע"י צרש"י) אני אל שדי

וזהו (פס' יד) 'ואיש כי יקדיש את ביתו'
היינו לבו שיהיה קודש לה', אזי והעריכו הכהן
צין טוב וצין רע וגו', כהן הוא חסד (זה"ק
תזריע מח, ז), זהו שנאמר 'והעריכו הכהן'
שיערוך את הכל באומה הבחינה של חסד
ורחמים 'צין טוב וצין רע', לעולם יאמר לטב
עציד, ועל ידי זה נעשה באמת טוב, כאשר
יעריך אותו הכהן כן יקום, פי' 'כאשר יערוך'
בעצמו שהוא חסד וטוב 'כן יקום' ויהיה באמת
טוב וחסד:

בערבך הבהן בן יהיה (בז, יב). וזרש"י לשאר
כל אדם אצל צדעלים החמיר הכחוש
להוסיף חומש. להצין זה יש לומר, כיון שהוא
היה הנותן הרי הוא מתגאה כי לו מגיע קודם
לכל, לכך אמרה התורה לא כן, אתה מפני זה
גרוע מכולם, אם תוסף חומש תקח ואם לאו
כולם קודמים ולא מתגאה בזה:

ואם המקדיש יגאל את ביתו וגו' (בז, טז).
פירוש להציל ולגאול את ביתו מכל רע
חס ושלום, 'ויסף חמישים כסף ערכך עליו'
והיה לו, ר"ל יפזר מכספו לדקה, ואמר
חמישים כמאמר חז"ל (כתובות נ, א) אל יבזבז
אדם יותר מחומש, אזי מה שיש לו 'והיה לו'
ולא לזרים:

ובל ערכך יהיה בשקל הקודש (בז, כה). יש
לומר על פי שראיתי בכתר שם טוב
[[נ"י תשל"ג] אות ו] בשם הרמב"ן כשאדם
מסופק באיזה דבר מה לעשות, הנה קודם
יסלק הנאת עצמו וכבודו מזה הדבר ויכוון
רק לשם שמים, ובכן ענת ה' ינחנו וילך צטת,
עכ"ל. זהו הפירוש 'וכל ערכך' מה לעשות
'יהיה צסקל הקודש' צסקלי וטריא ועצות
דקדושה כנ"ל, והבן:

